T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

DOKTORA TEZİ

AİLELERİ SUÇA BULAŞAN ERGENLERDE PSİKODRAMANIN ŞİDDET EĞİLİMİ VE SOSYAL UYUMA ETKİSİ

ÇAĞLAR ŞİMŞEK

DANIŞMAN
PROF. DR. LEYLA KÜÇÜK

II. DANIŞMAN
PROF. DR. EJDER AKGÜN YILDIRIM

RUH SAĞLIĞI VE PSİKİYATRİ HEMŞİRELİĞİ
ANABİLİM DALI
RUH SAĞLIĞI VE PSİKİYATRİ HEMŞİRELİĞİ
PROGRAMI

İSTANBUL-2020

Bu çalışma 15.12.2020 Tarihinde Aşağıdaki jüri tarafından Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı, Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği Doktora Programı Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ

Prof. Dr. Leyla KÜÇÜK
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa
Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi

Prof. Dr. Sevim BUZLU
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa
Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi

Prof. Dr. Gül ÜNSAL
Marmara Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi

Prof. Dr. Hülya BİLGİN
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Florence
Nightingale Hemşirelik Fakültesi

Doç. Dr. Semra KARACA
Marmara Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün safhalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin çalışılması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığı beyan ederim.

Çağlar Şimşek

İTHAF

Tezimi hayatını çocuklarına adayan anneme ithaf ediyorum.

TEŞEKKÜR

Doktora eğitimi boyunca bilgi ve deneyimleri ile tez çalışmama destek veren danışmanım Prof. Dr. Leyla Küçük'e,

Tez çalışmamda Psikodrama supervizyonlarıyla çalışmama katkı veren Prof. Dr. Ejder Akgün Yıldırım'a,

Akademik gelişimime katkıda bulunan hocalarım Prof. Dr. Sevim Buzlu ve Prof. Dr. Gül Ünsal'a,

Tezimin istatistikleri konusunda değerli katkı ve destekleri için sevgili arkadaşım Dr. Öğretim Üyesi Hande Şenol'a ve Elif Ardıç'a,

Gaziosmanpaşa Halk Eğitim Müdürü Alper Asım Özer ve kurum çalışanlarına, bu süreçte bana destek olan tüm arkadaşlarıma, dostlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI ..... İİ
BEYAN ..... İİİ
İTHAF ..... İV
TEŞEKKÜR V
İÇİNDEKİLER ..... Vİ
TABLOLAR LİSTESİ ..... Vİİİ
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... İX
SEMBOLLER / KISALTMALAR LİSTESİ X
ÖZET ..... Xİ
ABSTRACT ..... Xİİ
1. GİRİŞ VE AMAÇ 1
2. GENEL BİLGİLER 4
2.1. Ergenlik 4
2.2. Psikodrama Tanımı 6
2.3. Psikodrama Tarihi 7
2.4. Psikodramanın Temel Öğeleri 8
2.5. Psikodramanın Temel Kavramları 11
2.6. Psikodrama Oturumunun Aşamaları 12
2.7. Psikodramanın Temel Teknikleri 13
2.8. Ergenlerde Psikodrama 14
2.9. Hemşirelik ve Psikodrama 16
3. GEREÇ VE YÖNTEM 18
3.1. Araştırmanın Amacı ve Şekli 18
3.2. Araştırmanın Hipotezleri 18
3.3. Araştırmanın Değişkenleri 18
3.4. Araştırmanın Yeri ve Uygulama Zamanı 18
3.5. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi 19
3.6. Veri Toplama Araçları 20
3.6.1. Bilgi Formu (Ek-1) 20
3.6.2. Sürekli Öfke-Öfke İfade Tarzı Ölçekleri (SÖÖTÖ)(Ek-2) 20
3.6.3. Saldırganlık Ölçeği (SÖ)(Ek-3) 20

3.6.4. Sosyal Uyum Kendini Değerlendirme Ölçeği (SUKDÖ)(Ek-4).....21
3.7. Araştırmanın Sınırlılıkları.....21
3.8. Verilerin Analizi ve Değerlendirilmesi.....21
3.9. Araştırmanın Etik Yönü.....21
4. BULGULAR.....23
5. TARTIŞMA.....32
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....38
7. KAYNAKLAR.....42
EKLER.....55
ETİK KURUL KARARI.....61
İNTİHAL RAPORU İLK SAYFASI.....64
ÖZGEÇMİŞ.....65

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 3-1: Verilerin Değerlendirilmesinde Kullanılan İstatistik Analizleri……....22

Tablo 4-1: Deney ve Kontrol Grubundaki Ergenlerin Sosyodemografik Özelliklerinin Karşılaştırılması……...23

Tablo 4-2: Deney ve Kontrol Gruplarının Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği'nden Aldıkları Puanların Gruplar Arası Karşılaştırılması……....24

Tablo 4-3: Deney ve Kontrol Gruplarının Saldırganlık Ölçeği'nden Aldıkları Puanların Gruplar Arası Karşılaştırılması……....27

Tablo 4-4: Deney ve Kontrol Gruplarının Sosyal Uyum Ölçeği'nden Aldıkları Puanların Gruplar Arası Karşılaştırılması……29

Tablo 4-5: Deney Grubunun Psikodrama Öncesi ve Psikodrama Sonrası Ölçek Puanlarının Karşılaştırması……..30

Tablo 4-6: Kontrol Grubunun Psikodrama Öncesi ve Psikodrama Sonrası Ölçek Puanlarının Karşılaştırması…….……..…31

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3-1: Araştırmanın Akış Şeması……..…….19

SEMBOLLER / KISALTMALAR LİSTESİ

DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
SÖÖTÖ	: Sürekli Öfke Ve Öfke İfade Tarzı Ölçekleri
SÖ	: Saldırganlık Ölçeği
SUKDÖ	: Sosyal Uyum Kendini Değerlendirme Ölçeği
TDK	: Türk Dil Kurumu
SPSS	: Statistical Package for Social Sciences

ÖZET

Şimşek, Ç (2020). Aileleri Suça Bulaşan Ergenlerde Psikodramanın Şiddet Eğilimi ve Sosyal Uyuma Etkisi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği ABD. Doktora Tezi. İstanbul.

Psikodramanın aileleri suça bulaşan ergenlerin şiddet eğilimi ve sosyal uyum üzerine etkisini incelemek amacıyla yapılan bu çalışma öntest-sontest yarı deneysel tasarımda gerçekleşti. Çalışma grubu 12-14 yaş arasında olan 16 ergenden (8 kontrol-8 deney oluştu. Çalışma için Gaziosmanpaşa Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü'nden ve Sağlık Bilimleri Üniversitesi Gaziosmanpaşa Taksim Eğitim ve Araştırma Hastanesi Etik Kurulu'ndan izin alındı. Araştırma, Mart – Mayıs 2019 tarihleri arasında, toplam 10 oturum olarak yapıldı. Katılımcılara veri toplama aracı olarak Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçekleri, Saldırganlık Ölçeği ve Sosyal Uyum Kendini Değerlendirme Ölçeği uygulandı. Veriler Statistical Package for the Social Sciences 25.0 paket programıyla analiz edildi. Psikodrama sonrası Sürekli Öfke Ölçeği ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği'nin alt boyutları olan öfke içe vurum, öfke dışa vurum ve öfke kontrol puanlarında deney grubunun lehine istatistiksel olarak anlamlı değişim meydana gelirken kontrol grubunda anlamlı bir değişim olmadığı bulundu. Saldırganlık Ölçeği ve alt boyutları olan fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, öfke, düşmanlık, dolaylı saldırganlık puanlarında deney grubu lehine istatistiksel olarak anlamlı bir azalma olduğu saptandı. Psikodrama sonrası her iki grubunda sosyal uyum ölçek puanlarında artış olmakla birlikte, deney grubunun puanlarının kontrol grubuna göre anlamlı şekilde yüksek olduğu bulundu. Sonuç olarak çalışmada, psikodramanın ailesi suça bulaşan ergenlerin şiddet eğilimini azalttığı ve sosyal uyum becerilerinde artış sağladığı bulundu. Toplum ruh sağlığı ve çocuk ergen ruh sağlığı hemşirelerinin psikoterapi eğitimleri alarak, dezavantajlı ergen grupları için okul ve ailelerle işbirliği içerisinde danışmanlık yapması önerilir.

Anahtar Sözcükler: Ergenlik, şiddet eğilimi, psikodrama, grup terapisi, sosyal uyum

ABSTRACT

Şimşek, Ç. (2020). The Effect of Psychodrama on Violence Tendency and Social Adaptation in Adolescents whose Families Have been Criminalized, Istanbul University-Cerrahpasa, Institute of Graduate Studies, Mental Health and Psychiatric Nursing Department. Phd Thesis. İstanbul.

This study was carried out in pretest-post test quasi-experimental design which was aimed to examine the effect of psychodrama on the tendency of violence and social adjustment of adolescents whose families have been criminalized. The study group was composed of 16 adolescents (8 Control Group-8 Experimental group) between the ages of 12-14. Permission for the study was obtained from Gaziosmanpaşa Public Education Center Directorate and Health Sciences University Gaziosmanpaşa Taksim Training and Research Hospital Ethics Committee. The study was conducted between March and May 2019, in 10 sessions in total. Trait Anger and Anger Expression Style Scales, Aggression Scale, Social Adaptation Self-Assessment Scale were used as data collection tools. The data were analyzed using the Statistical Package for the Social Sciences 25.0 package program. After the psychodrama, a statistically significant change occurred in favor of the experimental group in the subscales of the Trait Anger Scale and Anger Expression Scale, which are anger introversion, anger expression, and anger control, while there was no significant change in the control group. A statistically significant decrease was found in favor of the experimental group in the physical aggression, verbal aggression, anger, hostility, and indirect aggression scores of the Aggression Scale and its subscales. Although there was an increase in social adaptation scale scores in both groups after psychodrama, it was found that the scores of the experimental group were significantly higher than the control group. As a result, it was found in the study that psychodrama reduced the tendency to violence of adolescents whose families were involved in crime and increased their social adaptation skills. It is recommended that community mental health and child adolescent mental health nurses take psychotherapy training and provide counseling for disadvantaged adolescent groups in cooperation with schools and families.

Keywords: Adolescence, violent tendency, psychodrama, group therapy, social adaptation

1. GİRİŞ VE AMAÇ

Psikodrama, Jacop Levy Moreno'nun tanımıyla, gerçeğin yeniden canlandırılmasıdır. Bir grup çocuk ve onların oyunları ile başlamıştır. Psikodramanın kurucusu Moreno, henüz tıp fakültesi öğrencisi iken Viyana bahçelerinde çocuklara dair yaptığı gözlemler ve çocuklarla kurduğu spontan ilişkiler, psikoterapötik modelini geliştirmesinde temel oluşturmuştur. Çocukların, anlattığı masalları oyun haline getirerek birbirlerine ve ailelerine karşı besledikleri kıskançlık içeren düşmanca duygulardan kurtulduklarını görmüştür. Bu yönüyle psikodramanın bir terapi olabileceği üzerinde düşünmeye başlamıştır (Kayır 2012).

Sıklıkla alıcı konumda olan, öğrenen çocuk rolü, yaşamın en güzel ve insanın ben olma sürecinin en önemli evresidir. Çocuk bakım alır, talep eder, talep etmese de sevilir korunur, kollanır ve güvenlikte tutulur. Bununla birlikte bu rolün en değişmez konumlanmasının bozulduğu bazı durumlar vardır. Bu durumlar çocuğun geliştirdiği birçok sosyometrik, psikodramatik, psişik özelliklerini derinden etkileyerek bozabilir. Çocuğun özellikle bakım vericisi tarafından deneyimlediği travmatik davranışlar sadece travmaya neden olmaz, aynı zamanda iyi dünyayı ve iyi dünya ile ilişki kurmasını da bozar (Yıldırım 2015).

Psikodrama gruplarının; diğer grup üyeleriyle bağlantı sağlamanın yanı sıra, çocuk ve ergenlere travmalarını sahneleme, yönlendirme ve gerçekleştirme imkanı sunarak çocuk ve ergenlerde birçok psikiyatrik semptomu azalttığı bildirilmiştir (Tavkar ve Hansen 2011). Psikodrama ve diğer yaratıcı sanatlar, olumsuz döngüleri değiştirmek için bilinçaltına bir köprü görevi görür. Grup üyelerinin farkında olmadığı olumlu özelliklerinin incelenmesini ve entegre edilmesini sağlar (Toscani 1998). Psikodrama ile kombine edilen ergen tedavi modellerinin; ergenlerde yeme bozuklukları, madde kullanımı, riskli cinsel davranışlar, akademik başarısızlığı ve şiddeti önleme programlarında etkili olduğu kanıtlanmıştır (Gatta ve ark. 2010). Bu bağlamda, şiddet ve saldırgan davranışın erken belirtilerini tanılamak, suça yönelen ergenlerin sorunlarını ve bu sorunlar ile nasıl başedeceklerini değerlendirerek girişimde bulunmak, kişilerarası ilişkilerini etkileyen duygu ve davranışlarının farkına varmasına ve düzeltmesine yardımcı olmak, topluma uyum sağlamasına yönelik uygulamalar yapmak, psikiyatri hemşirelerinin görevleri arasında yer alır (Shelton 2008; Shelton 2009; Bishop ve Coxhead 2010; Shelton ve ark. 2011). Özellikle birinci basamak sağlık kurumlarında,

toplum ruh sağlığı merkezlerinde, okullarda ve cezaevlerinde çalışan uzman psikiyatri hemşirelerinin terapist, eğitici ve araştırmacı rollerini kullanarak benzer uygulamaları yürütmeleri yararlı olacaktır. Mevcut yönetmeliğine göre toplum ruh sağlığı hemşiresi, ergenlik döneminde ortaya çıkabilecek riskli davranışlar (sigara, alkol ve madde bağımlılığı, intihar, şiddet davranışı, riskli cinsel davranışlar vb.) konusunda koruyucu müdahaleleri gerçekleştirir. Bu doğrultuda ergene, aileye ve topluma danışmanlık yapar (Resmi gazete 2011).

Ailede psikososyal sorun varlığının çocuk ruh sağlını olumsuz yönde etkilediği bilinmektedir (Kaya ve Buzlu 2016). Literatüre göre, ailede suç işleyen bireyin varlığı, sosyoekonomik yetersizlik, ailede çatışma nedeniyle çocuğa yeterli duygusal yakınlık gösterilmemesi ve yetiştirilme tutumundaki eksikler, suç davranışı sergileyen akranların etkisi, genetik ve biyolojik yatkınlık suça yönelmenin biyopsikososyal faktörleri olarak belirtilmiştir (Çeliköz 2008; Cheung ve ark. 2007; Livingstone 2013) Ayrıca aile, akraba ve arkadaş ortamı içerisinde suça bulaşan bireyin varlığı da ergenlerde suça bulaşma riskini artırmaktadır (Nijhof 2009). Suça sürüklenmiş olan çocuklar, hukuksal sorunların yanı sıra bazı ruhsal problemler de yaşamaktadır. Moore ve arkadaşlarının (2013) yaptıkları çalışma sonucuna göre, suça bulaşan 10 çocuktan 8'inin en az bir psikiyatrik tanısı olduğu ve yaklaşık %25'inde post-travmatik stres bozukluğu görüldüğü bildirilmiştir. Benzer şekilde, Falk ve arkadaşlarının (2014) çocuk tutuklularla yaptıkları çalışmada, depresyon, anksiyete, öfke, aile ilişkilerinde endişe ve dikkat sorunları görüldüğü belirtilmiştir.

Çocuk ve ergenlere sunulacak olan koruyucu ruh sağlığı hizmetlerini güçlendirmek psikiyatri hemşireliğinin görevleri arasında yer almaktadır. Uluslararası Ruh Sağlığı- Psikiyatri Hemşireliği Topluluğu'na (2001) göre; Psikiyatri hemşirelerinin çocuklar ve ailelerine yönelik toplumsal destek kaynaklarını ve sosyal becerilerini arttırmaya yönelik psikoeğitim programları uygulayarak bu konuda araştırmalar yürütebileceği belirtilmiştir. Psikodrama, psikiyatri hemşirelerinin danışmanınlık rollerinin gerçekleştirilmesine fırsat veren, eyleme dayalı olması nedeniyle ergenlerde, içgörüyü artırarak davranış değişikliği sağlayabilen etkili yöntemlerdendir.

Literatürde, aileleri suça bulaşan ergenlerde psikodrama yönteminin kullanımı ile ilgili çalışmalara rastlanmamıştır. Bu bağlamda araştırman sonuçlarının ilgili literatüre katkı yapacağı düşünülmektedir. Çocukların ruh sağlığının korunması ve rehabilitasyonu, şiddete eğilim düzeylerinin azalması ve sonuç olarak toplumla uyumlu sosyal

entegresyon sağlamış bireyler olmaları önemlidir. Bu bağlamda psikodramanın aileleri suça bulaşan çocuk/ergenlerin şiddet eğilimini azaltarak topluma uyumununu kolaylaştıracağı varsayılmaktadır. Bu araştırmanın amacı, psikodramanın aileleri suça bulaşan ergenlerin şiddet eğilimi ve sosyal uyum üzerine etkisini incelemektir.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Ergenlik

Kökenini Latinceden alan ergenlik kelimesi "yetişkinliğe doğru büyüyen" anlamındaki adolescense fiilinden türemiştir. Her toplum için bu dönem, çocukluğun olgunlaşmamışlığından yetişkin olgunluğuna geçişin, gelecek için hazırlanmanın gerçekleştiği büyüme ve gelişme dönemi olarak tanımlanmaktadır (Steinberg 2007). Türk Dil Kurumu (TDK)'na göre ergen, "döl verebilecek duruma gelmiş olan, erin, yeni yetme" anlamına gelmektedir (TDK 2019).

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), ergenliği çocukluk sonrası, yetişkinlik öncesi meydana gelen insanın büyüme ve gelişiminin gerçekleştiği yaşam süresinin kritik geçişlerinin yaşandığı bir dönem olarak tanımlamaktadır. Yaşlara göre 0-1 yaş bebeklik dönemini, 2-9 yaş çocukluk dönemini ve 10-19 yaş ise ergenlik dönemini oluşturmaktadır. Ergenlik dönemi, fiziksel değişimlerin hızlı bir şekilde yaşandığı ve kimlik duygusunun oluşmaya başladığı, çocukluktan yetişkinliğe geçişin olduğu bir süreçtir (DSÖ 2016).

Ergenlik döneminin sınırlarını çizmek oldukça zordur. Genel olarak pubertenin başlaması ergenliğin başlangıcı olarak kabul edilir. Ergenlik dönemi, birçok gelişim alanında hızlı değişimlerin yaşandığı ve kimlik kazanma sürecinde büyük öneme sahip olan, çocukluktan yetişkinliğe geçişin söz konusu olduğu, bazı bireyler için zorlayıcı ve sıklıkla çatışmaların yaşanabildiği zor bir hal alabilir (Andiç 2013). Bu dönemde göze çarpan en belirgin değişimler özellikle fiziksel ve ruhsal alanda görülür. Boy uzaması, kilo artışı, vücutta tüylenmeler ve hormonal değişimler başlıca fiziksel değişimlerdir. Ancak ergenin asıl bocalama yaşadığı gelişim alanı ruhsal boyuttur. Ergenler, anne baba ile çatışmalar, özerklik arayışı, akranlarına olan özenme ve duygusal yakınlık duyma, birlikte okuldan kaçma, sigara, uyuşturucu deneme, yasa dışı olaylara karışma, tutarsız ve ani değişen duygu durumları, öfke ve saldırganlık gibi sorunlar yaşayabilmektedir. Ergenlik dönemine özgü bu sorunlarla sağlıklı baş edebilen ergen bu dönemin en önemli gelişim görevi olan kimlik kazanımını gerçekleştirir ve sağlıklı kişilik özellikleri sergiler (Kuruoğlu 2007; Cüceloğlu 2016).

Ergenliğin sonunda sağlıklı bir genç kendisi hakkında olumlu bir imgeye sahiptir. Dinamik bir görüşle kendi geleceğini düşünür, uyum sağlar ve akademik başarıdan farklı alanlarda yatırımlar yapar. Bedensel, psikolojik ve toplumsal gerçeklik ilkesine tabi

olarak, sıradan kaygıların ötesindeki ilgileri sayesinde hazza ulaşmayı başarmıştır (Jeammet 2012). Ergenlik, birçok teorisyen ve görüş tarafından farklı bakış açılarından tanımlanmıştır. Ergenliğe giriş dönemi bireysel farklılıklar gösterebilmektedir. Bazı klinisyenler ve teorisyenler bu dönemi birlikte değerlendirerek, ergenlik dönemi başlığı altında incelerken; ergenliğin psikososyal uyum geliştirme süreci olduğunu bildirmektedirler (Güvenir 2006). Bu dönemde biyolojik olarak cinsel olgunlaşma ile fiziksel değişimler ve özerkleşme süreci başlamaktadır (Santrock 2012). Ergenlikle beraber süregelen biyolojik değişimler evrensel olmakla birlikte, psikososyal değişimler kültüre ve çevreye göre değişim gösterebilmektedir (Güvenir 2006).

Psikanalitik kurama göre gelişim aşamaları doğumdan 1,5 yaşa kadar olan oral dönem ile başlar, bu dönemi anal dönem (1,5-3 yaş), fallik dönem (3-4 yaş) ve 5-6 yaşlarından 12 yaşa kadar olan latent (gizil) dönem takip eder. 11- 13 yaşları ile genç yetişkinlik dönemi arasında ise ergenliği içine alan genital dönem devam eder (Odağ 2008). Bu dönemde ergen, fiziksel ve duygusal olarak kendisiyle yoğun bir şekilde ilgilenmeye başlar. Bu dönemde ergenler için başkalarının gözündeki imajı çok önemlidir ve eleştiriye karşı aşırı savunma gösterirler. Ergenler, bu dönemde karşı cinsle de ilgilenmeye başlar. Ergen çeşitli roller, düşünceler ve değerleri denemeye başlar. Bu nedenle psikanalitik kurama göre bu dönem geçici rol kararsızlığının yaşandığı bir evredir (Güvenir 2006). Anna Freud'a göre yaşanan sorunlar olağandır ve yaşanan sıkıntıları bireyin gelişimine dair uyum işaretleri olarak değerlendirmiştir (Odağ 2008).

Psikososyal gelişim kuramının kurucusu Erikson'da ergenliği bir erteleme dönemi olarak tanımlamıştır (Güvenir 2006). Ergenler elde ettikleri yeni özdeşim ve deneyimleri eskileriyle bütünleştirmektedir (Odağ 2008). Erikson, ergenlerin edindikleri özdeşimleri yetişkin bilgi, beceri ve tutumlarıyla karşılaştırdığını ifade etmektedir. Kişilik gelişiminin önemli olduğu bu dönemde, toplumsal etkileşimin de çok önemli bir rol oynadığını söylemektedir (Santrock 2012). Yapılan tanımların ışığında ergenlik, çocukluktan gelen deneyimlerle bu dönemde yaşanan yeni deneyimlerin bir araya getirildiği ve gencin bu deneyimleri yeni bir sentez yapmaya çalıştığı bir dönem olarak görülmektedir. Yeni dönem uyum gerektirir ve bu uyumum sağlanması zaman alır. Geçiş döneminde, ergen uyum zorlukları yaşarken ailesel ve sosyal destek mekanizmalarının varlığı ve yokluğu, bu süreci kolaylaştırmakta ya da zorlaştırmaktadır. Uygun ve olumlu pekiştirmelerle ortaya çıkan destek, ergenin dış dünya ve kendisiyle ilgili algısının sağlıklı olmasını ve başa çıkma mekanizmalarının yeterli çalışmasını sağlayabilmektedir.

2.2. Psikodrama Tanımı

Moreno, psikodramayı estetik arayan dramatik bir sanat türü, sosyal değeri olan bir politik sistem, araştırma amacını güden bir bilim, iyileştirici hedefleri ve yaşam felsefesi olan bir psikoterapi yöntemi gibi farklı şekillerde tanımlanmıştır (Moreno 1946).

Moreno'ya göre psikodrama, insan yaşamını ve yaşamındaki farklı gerçekleri dramatik yöntemlerle inceleyen bilimdir. Eylem teknikleri kullanan bir grup psikoterapi şeklidir. Grup odasına getirilen hayat, yavaş yavaş grup içinde sahnelenir ve grup üyelerince canlandırılan bir oyun düzeninde oynanır. Süreç zengin, canlı, eğlenceli ve aktiftir. Grup yaratıcılığı ve kendiliğindenliği kullananarak sorunlara çözüm arar (Schützenberger-Ancelin 1995).

Psikodrama, grup üyelerinin dramatizasyon, rol oynama ve kendini temsil etme yoluyla eylemleri sürdürmeye ve sonuçlandırmaya teşvik edildiği bir psikoterapi yöntemidir. Sözlü ve sözsüz iletişimin her biçimini kullanır. Yaşanmış belirli bir duruma ait hatıralar, henüz sonuca ulaşmamış yaşantılar, düşler, fanteziler, bireyi gelecek yaşamında karşılaşabileceği sorunlara hazırlamaya çalışan durumlar, şimdi ve burada ilkesi ile denenmemiş durumları içine alan birçok sahnenin canlandırılmasıyla işlenir. Canlandırılan sahneler gerçek yaşamdan alıntılanan olaylardır ya da ruhsal süreçlerin dışavurumlarıdır. Gerekli olduğunda grup üyeleri ve cansız nesneler de rol alabilirler (Kellerman 2013).

Psikodramanın temelinde üç özellik vardır. Bu özellikler eylem, yaratıcılık ve spontanlıktır. Eylemde bulunmayan bir insan olamaz. Eylemsizlik sonucu ortaya katatoni çıkabilir. İnsan, yaratıcılık gücü düzeyinde spontanlığının sayesinde sağlıklı bir yaşam sürdürebilir. Moreno'ya göre insan yaratıcı fakat spontan değilse, kılıcı olmayan bir savaşçıya benzer, dövüşmeyi bilir fakat savaş aletinden yoksundur; eğer insan spontan ama yaratıcı değilse elinde kılıcı olan fakat nasıl kullanacağını bilmediğinden kendisine zarar verebilir (Altınay 2009).

Moreno, bireyin ruhsal patolojilerini rol kuramını temel alarak açıklamıştır. İnsanın sosyal ve duygusal gelişiminin rol gelişim dönemlerinde gerçekleşeceğini belirtmiştir. Rol gelişimi basamaklarındaki saplanmalar ve eksiklikler ruhsal patolojilerin meydana gelmesine neden olurlar (Dökmen 2013). İnsanın ana rahminde embriyo olduğu andan itibaren rol aşamaları "embriyonik roller","somatik roller", "psişik roller", "sosyal roller" ve "transendent roller" olarak sıralamıştır.

Grup, bireyin kendini bulduğu adeta bir sosyal plasentadır. Bu korunaklı ortam, psikodramın sunduğu en önemli farklılıklarından biridir. Başkalarının hayatımıza girdiği ve rahatsız etmediği başka bir psikoterapi tekniği yoktur. Yardımcı egolar ve terapistler, her şeyin gerçekleştirilmesinde son derece önemli bir rol oynar. Değişimin başlamasını, farkındalığı arttırmasını ve ortaya çıkan ihtiyaçları gerçekleştirmesini mümkün kılar. Grup psikoterapisi, psikodrama ve sosyometri, insanın ruhsal gelişiminde kişilerarası ilişkilerin doğal çevrelerinde ve yaşamın kendisini kullanarak önemini ortaya koyan bir felsefe, sosyoloji ve psikoloji bilimidir (Altınay 2009).

2.3. Psikodrama Tarihi

Grup psikoterapilerinin en eskisi olan psikodramanın yaratıcısı Jacob Levy Moreno, aynı zamanda grup psikoterapisinin babasıdır. İspanyol yahudisi bir ailenin çocuğu olarak 18 Mayıs 1889'da bir gemide doğduğu rivayet edilse de resmi olarak Romanya'da doğmuştur. Psikodrama bir grup çocuk ve onların oyunları ile başlamıştır. Psikodramanın kurucusu Moreno'nun henüz tıp fakültesi öğrencisi iken Viyana bahçelerinde çocuklara dair yaptığı gözlemler ve çocuklarla kurduğu spontan ilişkiler, psikoterapötik modelini geliştirmede temel oluşturmuştur. Çocukların, anlatığı masalları oyun haline getirerek birbirlerine ve ailelerine karşı besledikleri kıskançlık içeren düşmanca duygularından kurtulduklarını görmüştür. Bu yönüyle psikodramanın bir terapi olabileceği üzerine düşünmeye başlamıştır (Kayır 2012).

Moreno'nun 1917 yılında Mittendorf mülteci kampındaki araştırmalarında, birbirlerini seçerek bir araya gelen mültecilerin, koşulların aynı olmasına rağmen, daha az hastalığa sahip olduğunu, zorunlu olarak bir araya gelen mültecilerin daha fazla hastalık ve psikolojik problemleri olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, mültecilerin kiminle yaşayacakları konusunda seçim yapmalarına izin verilirse, zaman içinde sorunların azaldığı gözlemlenmiştir. Bu çalışmalar sırasında Moreno, seçimlerin ve dürtülerin önemine odaklanmış ve sosyometrinin temelini atmıştır. Moreno, 1921'de Avusturya'da Tag Der Narren adlı geleneksel günde ilk resmi psikodrama oturumunu gerçekleştirmiştir ve "Kral'ın Romanı" olarak adlandırılan bu oyunun sanatçısı ve yazılı metni yoktur. Rol teorisini 1922-1925 yılları arasında Viyana'daki Maiseder Caddesi'nde doğaçlama bir tiyatroda geliştirmiştir. İlk terapötik grubunun üyeleri genelevde çalışan kadınlardır. 1925'te New York'a yerleşip, ilk olarak bir hapishanede psikiyatrist olarak çalışmaya başlamıştır. Amerikan Psikiyatri Birliği'nin Philadelphia'daki konferansında yaptığı

bildiri ile ilk kez "grup psikoterapisi" terimini kullanmıştır1932'de, kitle kaçışları nedeniyle Hudson'daki ıslah evinde çalışmalar yapmıştır ve 1934'te "Who shall survive? Yarına Kim Kalacak?" kitabı yayınlanmıştır.1936'da, özel bir psikiyatri hastanesi olan Beacon Hill Sanatorium'u açmış ve psikodrama tiyatrosuyla profesyonelleri eğitmek için tesisler kurmuştur.1942'de Amerika Birleşik Devletleri'nde Sosyoterapi ve Psikodrama Derneği'ni kurmuştur. 1949'da ikinci eşi Zerka ile evlenen Moreno, ömrünün sonuna kadar Zerka ile önemli işlerini omuz omuza yapmıştır. Moreno tüm hayatı boyunca bir psikoterapi teorisi geliştirmekle ilgilenmeyip, tüm bir sistem felsefesi yaratmaya çalışmıştır. Amerika'da tanıştığı ve evlendiği karısı Zerka Moreno, bugün psikodrama kimliğini kazanmada önemli bir rol oynamıştır.

Ülkemiz psikodrama ile Moreno'nun 1958'de bir konferans için İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Kliniği'ne gelmesiyle tanışmıştır. 1972'de Abdülkadir Özbek Lübeck'teki Überlingen Moreno Enstitüsü'nün kurucusu Grete Leutz'ın çalışma grubunda eğitim almaya başlamıştır. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi bünyesinde Grup Psikoterapileri Kongresi başlayana kadar büyük bir sessizlik dönemi yaşansa da 1984 yılında Grup Psikoterapileri Derneği'nin kurulmasıyla birlikte Bergama kongreleri başlamıştır (Dökmen 2013; Kayır 2012; Altınay 2009; Leutz ve Özbek 2011).

2.4. Psikodramanın Temel Öğeleri

Bir psikodrama oturumunun gerçekleştirilebilmesi için beş temel öğe gereklidir (Dökmen 2013). Bunlar; grup, yönetici, yardımcı egolar, sahne ve protagonisttir. Psikodramanın gelişim süreci içinde bu beş ana öğe ile ilgili tanımlamalarda değişiklikler olmuştur (Altınay 2009).

Sahne: Psikodramanın en önemli unsuru olan sahne bazen hipnotik durumların oluşturulmasında önemli role sahiptir. Bununla birlikte bir yerin sahne olabilmesi için önemli ve özel bir koşul aranmaz. Psikodramanın yapıldığı her yer sahne olabilir. Grubun yerleştiği alandan geriye kalan, sorunu dramalaştırarak ortaya konabilmesini sağlayan bir alanın ayrılması yeterlidir. Morenon'un Beacon Newyork'ta oluşturduğu tedavi edici klasik psikodrama sahnesi üç basamakla çıkılan yarım daire şeklindeki bir alanın üçüncü ve son bölümün birbirine bağlanmasıyla meydana gelmiş bir sahnedir. Burası protagonistin tüm grubu unutarak yalnız ya da yönetici ile dolaşabildiği sahnedir. Sahne, balkon ve ışık sistemlerinin olduğu ve içinde psikodrama için çok önemli olan sandalyelerin bulunduğu yerdir. Balkon bazı durumlarda süper ego, Tanrı, yargı organı

olarak otoriteyi simgelemek amaçlı kullanılabilir (Özbek ve Leutz 2011). Psikodrama sahnesi, geçmişi, bugünü ve geleceği somutlaştıran ve aynı zamanda fantezi ve gerçeklik arasında ayrım yapmayan üç boyutlu bir araçtır. Psikodrama sahnesinde gerçekten rüyaya, geçmişten bugüne ve geleceğe her şey çalışılabilir (Blomkvist ve Rützel 2013). Bu sebeple, psikodramada Tanrı'yı olmak, boşanmak, çalmak, mümkün olmayan aşklar yaşamak, patronun karşısında bağırmak gibi çalışılması istenen her şeyi işlemek mümkündür (Djuric ve ark. 2006).

Yönetici: Blatner'a göre grup yöneticisi psikodramanın en temel ve önemli unsurlarından biridir. Yaratıcılık, kendiliğindenlik ve eylem planlı psikodrama, bireylerin sahip olduğu en yüksek yaratıcılık, kendiliğindenlik ve eylem planını aktive etmeyi amaçlamaktadır. Grupta psikodramayı oluşturan kişi yöneticidir. Uzun, sıkıntılı ama maceracı bir kullanıma duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır (Altınay 2015; Blatner 2002). Psikodrama seanslarının rehberi olan psikodrama terapistinin, grup lideri, psikodrama yöneticisi gibi isimleri de vardır. Psikodrama yöneticisi veya terapistin dört temel rolü aşağıdaki gibi sıralanabilir:

1. Duygusal teşvik (üretici rolü): Çatışma, kendini ifşa etme, eylem, modelleme,
2. Bakım verme ve destekleme (yöneticinin rolü): Destek, sıcaklık, kabul, samimiyet, düşünce, merhamet,
3. Anlamlandırma (analistin rolü): Açıklayıcı olma, aydınlatıcı olma, yorumlayıcı olma, değişim, duygular ve deneyimleri düşünceye dönüştürmek için bilişsel bir çerçeve sağlama,
4. Yürütme işlevi (grup liderinin rolü): Sınırlar, kurallar, normlar, hedef belirleme, zaman belirleme, ilerleme, müdahale, durdurma, süreç oluşturmadır (Gökler ve Danışman 2007).

Grup yöneticisi kolaylaştırıcı, bazen yöneten, bazen yorumlayan ve ortaya çıkaran bir rol oynar, ancak her zaman aktif bir rol oynar. Zaman zaman oyuna için role seçilen yöneticilerin yerlerini yardımcı yöneticilere geçici olarak bırakmaları ve oyun içinde aktif olarak rol almaları gerekebilir. Bu nedenle, yardımcı psikodramatistler psikodrama yönetiminde deneyimli olmalıdır. Psikodrama oturumunda sadece bir yönetici vardır. Bazen bir grup üyesinin yönetici gibi davranmaya çalıştığı görülmektedir. Yönetici bu durumu fark ederek müdahale etmeli ve üyenin ihtiyacının nedenini anlamasına yardım etmelidir. Yönetici gibi davranan üye bazen grubun direniş kaynağı veya öfke odağı haline gelebilir. Bu yapıdaki grup üyelerinin verimliliği grup içinde düşük kalabilmektedir (Altınay 2015).

Protagonist: Baş oyuncu Yunanca anlamı birinci olan"protos" ve oyuncu anlamına gelen "agonist" kelimelerinden oluşur ve psikodramada kendi hayatını sahneye getiren kişidir. Protagonist, psikodrama varlığının en önemli nedenlerindendir. Psikodramada, protagonist merkezli oyun, kişiyi merkeze götüren psikodrama çalışmasını tanımlamak için kullanılır. Bu anlamda protagonist merkezli çalışmalardan daha önemli bir çalışma yoktur. Psikodrama, kelimenin tam anlamıyla grup içindeki bireyin tedavisidir. Her protagonist, psikodramadan elde ettiği farkındalıklar sayesinde değişiklikler yaşar ve çevresini daha fazla etkileyecek ve değiştirebilecek bir birey haline gelir. Psikodramada protagonistlerin seçimi özel bir öneme sahiptir. Doğru seçimler başarılı sonuçların habercisidir. Aslında bu durum psikodramadaki hemen hemen tüm uygulamalarda önemini korumaktadır. Neyin gerekli olduğunu belirlemek ve başarılı bir uygulama yapmak çalışmanın geçerliliğini arttırır. Protagonist seçimi için teknikler ve anahtar stratejiler vardır. Bazen grup üyeleri bazen de grup yöneticilerinin desteği ile protagonist seçilir. Psikodrama terapistleri, protagonistlerin çalışmak için yeterince ısınmasına izin vermelidir. Oyun ısınmadan başlatılamaz. Böyle bir uygulama genellikle geri bildirime ve bazen de oyunu kesintiye uğratabilir. Liderin protagonist ile birlikte olma kavramının psikodramada özel bir önemi vardır. Lider sahnede birlikte yürüyen, hisseden ve zaman zaman protagonist ile birlikte hareket eden kişidir (Dökmen 2013; Altınay 2009; Leutz ve Özbek 2011).

Yardımcı Egolar: Psikodrama oturumlarında, protagonistin hayatındaki önemli insanlar, kavramlar, düşler ve gerçekler, protagonist tarafından grup içinden seçilen insanların yardımıyla hayata geçirilir. Seçilen insanlara yardımcı ego denir. Yardımcı egolar grup üyelerinden ya da deneyimli yardımcı terapistlerden seçilir. Protagonist seçimini yaparken genellikle tele fenomeninin harekete geçmesine ve bu şekilde doğru kişilerin doğru roller için seçilmesine yol açar. Yardımcı egoların, protagonistin öncesinde anlatttığı ve gösterdiği rolleri, yine protagonistin belirlediği şekilde oynaması gereklidir. Yönetici bazen yardımcı egoların sahnede kendiliğinden var olmasına ve kendi yaratıcılıklarını sergilemesine izin verebilir. Oyun sırasındaki bu tür müdahalelerin, protagonist tarafından düzeltilmesi veya değiştirilmesine izin verilir. Yardımcı egoların paylaşım aşamasında rolden geri bildirimleri çok önemli ve değerlidir. Rollerinde hissettiklerini gruba ve protagoniste rol geri bildirimi olarak iletirler. Bu genellikle protagonist için son derece önemli bilgiler aldığı ve farkındalığı deneyimlediği veya test ettiği anlamına gelir. Tele faktörü yardımcı egoların seçiminde son derece önemlidir.

Seçilen ve sahnede hareket eden birçok yardımcı ego, geri bildirimlerini verir ve bu rol için seçileceklerini bildiklerini söyler. Bu durum telenin bir ifadesidir. Protagonist tarafından yapılan yardımcı ego seçimi, role doğru insanların seçilmesini sağlarken, protagonist bilerek veya bilmeyerek bazı duyguları grup üyelerine aktarır. Bu şekilde, oyun sırasında duygularını daha iyi hissedebilecekleri kişileri seçerler. Çoğu zaman, oyunda aldıkları roller nedeniyle kendilerinin seçileceğinin farkında olan yardımcı egolar seçilir. Birçok psikodrama çalışması sırasında, yardımcı ego rolünde seçilmiş ve yardımcı ego olan üyeler bir sonraki oturumun protagonist olabilir. Bu durum iyi bir ısınma oturumunun gerçekleştiğinin bir kanıtıdır (Dökmen 2013; Altınay 2009; Leutz ve Özbek 2011).

Grup: Psikodrama, bireyin grup içinde tedavisidir. Psikodramada, merkezde birey vardır. Grupların tüm yönleriyle heterojen bir yapıya sahip olmasının yararı bu noktada yatmaktadır. Birey, grubunda gerçek yaşamın küçük bir örneğini yaşar, fark eder, değiştirir ve başkalarının değişmesine neden olur. Psikodrama seanslarında, 8 ila 15 kişi arasında, grup üyeleri grup süreci yaşarlar. Psikodrama yöneticisi eğitiminde ise 20 kişiye kadar üye sayısı artabilir. Bir grup hakkında konuşmak için ortak hedefler, uyum, aidiyet duygusu gibi koşullar vardır. Bir grupta yöneticinin grup kohezyonu ve grup ruhunu yaratma ihtiyacı otomatik olarak ortaya çıkar. Grup uyumu her seferinde yeniden oluşturulmaz, varlığını korur ve gelişir. Yöneticiler grup içinde uyumu ve birliği oluşturmak zorundadır, aksi takdirde tedavi edici bir ortamın yaratılması söz konusu değildir. Uyumun sağlanması hiçbir zaman grup içinde çatışma olmayacağı yapay bir ortamı müjdelemez. Aksine, bu ortamda üyeler güven içinde çatışmalarını ifade etme özgürlüğüne sahip olurlar (Altınay 2015).

2.5. Psikodramanın Temel Kavramları

Spontanlık: Spontanlık herhangi bir yerde ve zamanda, herhangi bir duruma ve kimseye uygun uyarıcılar üretebilmek, uyarıcılara uygun geri bildirimler verebilmektir. Verilen cevabın o bireyin kendiliği ile bütünleyici bir durumda olması şarttır. Her birey kendisine ve çevresine olan uyumunu oluşturabileceği az veya çok bir spontanlık deposuna sahiptir. İnsanın spontan olabilmesi için, geçmiş yaşantısıyla ilgili bağlarından kurtulması, kendine yetebilecek kadar özgür olması, bazı durumlarda esneyebilmesi, yeni durumunu bilmesi ve bu duruma uygun tepki verebilme konusunda kendisini tanıması, eğitim ve

kültüründeki katılıkları, güçlükleri aşacak derecede kavrayabilmesi gerekir (Altınay 2009; Dökmen 2013; Blatner 2002).

Yaratıcılık: Yaratıcılık, kendiliğindenliğin ve eylemin, var olanı şekillendirme amacına ve ilkesine yönlendirildiği her yerdedir. Evrenin yaratılış sürecinde kozmik varoluş amacıyla, kendiliğindenlik "ilk katalizör" olarak görünür ve yaratıcılık "şekilli eleman" dır. Yaratıcılık yeni bir sentez, ortaya çıkan yeni bir üründür. Bu durumda, kişiler gelecekte uygun şekilde davranma fırsatına sahip olabilmektedir (Blatner 1993; Özbek ve Leutz 1987).

Eylem: Eylem her türlü canlılığın en önemli belirtisidir. İnsan davranışı yönünden ele alındığı zaman eylem, konuşmadan daha eskidir. Psikodrama tedavisi, insan yaradılışından kaynaklanan davranış ve eyleme dayanır. Kişi böylece hem kendi, hem terapist, hem de grup aracılığı ile kendini tanıma, olumsuzlukları görme, değişebilme olanağı bulur (Dökmen 2013; Özbek ve Leutz 1987; Altınay 2009).

2.6. Psikodrama Oturumunun Aşamaları

Bir psikodrama oturumunda üç aşama vardır: Isınma, eylem (oyun) ve paylaşım aşaması.

Isınma Aşaması: Bu aşama psikodramadaki terapötik etkinin gerçekleşmesinde büyük rol oynayan ilk aşamadır (Leutz ve Özbek 2011). Çünkü farkında olarak veya olmayarak hayattaki her şey için bir ısınma aşaması vardır. Bu aşama grubu bir araya getirir, grup içi güveni arttırır ve grubu bir protagonistin çıkması için hazırlar. Her grup ısınma için farklı bir hıza ve sürece ihtiyaç duyar (Gökler ve Danışman 2007).

Eylem (Oyun) Aşaması: Psikodramada ikinci aşama oyun aşamasıdır. Konunun çalışıldığı aşamadır. Isınma aşamasından sonra protagonist veya protagonistlerin getirmek istediği oyun sergilenir. Her protagonist için sahne ayrı ayrı oluşturulur. Bu aşamada protagonist sahnesini oluşturduktan sonra oyununda kendisine yardımcı olacak yardımcı oyuncuları seçer (Djuric ve ark. 2006). Sahneye gelen yardımcı oyuncuları gruba tanıtır ve oyun süresince rol değiştirme ile onlara rollerini gösterir. Yönetici bu aşamanın her anında protagonisti cesaretlendirecek şeyler söyleyebilir ve sürekli onun yanında yer alır (Gladding 2003).

Paylaşım Aşaması: Protagonist çalışmasını sonlandırdığı zaman, daha az yansıtıcı, daha ısınmış ve geri bildirimleri almaya hazır olacağı bir sürecin içinde yer alır (Altınay 2009).

Psikodramada paylaşım aşaması oyun kadar öneme sahiptir ve genellikle iki kısımdan oluşur.

Rol Geri Bildirimleri: Psikodrama oturumunda rol alarak oyuna dahil olan yardımcı egolar, oyundaki rollerine dair rolde hissettikleri düşünce, duygu ve tecrübelerini, rol alan yardımcı ego üzerinden onun diliyle grupla paylaşırlar.

Özdeşim Geri Bildirimi: Oyunda rol almayan diğer grup üyeleri ve yöneticisi, oyun esnasında protagonistle veya onun ilişki içinde olduğu bireylerden biri ile öznel yaşantıları içinde benzer bir durum fark etmişlerse grupla paylaşırlar (Özbek ve Leutz 2011).

2.7. Psikodramanın Temel Teknikleri

Genel olarak en sık kullanılan psikodrama teknikleri rol değiştirme, eşleme ve ayna teknikleri olmakla beraber, bunlardan farklı tekniklerde kullanılagelmiştir (Blatner 2002).

Eşleme tekniği: Psikodramanın en güçlü temel tekniği olan eşlemede terapist, eşlediği kişinin durumunu algılar ve iç yaşamını sanki "miş gibi" ifade eder. Protagonistin söyleyemeyeceği, söylemek istemediği veya farkında olmadığı duygularını dile getirir. Böylece yaşantılarını, hatıralarını ve isteklerini bastıran protagonistin bunları hatırlamasına, tekrar yaşamasına yardımcı olunur (Altınay 2008). Eşleme genellikle protagonistin arkasına geçerek bir el protagonistin omzuna konur ve onun seviyesine gelerek yapılır. (Dökmen 2013; Özbek ve Leutz 2011).

Rol değiştirme tekniği: Psikodramayı yürüten en önemli tekniklerdendir. Rol değiştirme olmadan psikodrama olması beklenemez. Psikodrama oturumları, konuşma yaparak değil, çeşitli roller ve eylemlerden geçer. Protagonist, kelimenin tam anlamıyla rol değiştirerek empati yaşar. Psikodrama sahnesinde, hayatta imkansız olan rolleri de yaşayabilir. Böylece, rol alıp ve rol değiştirerek farklı roller ile tanışır ve günlük yaşamdaki farklı rolleri üstlenme becerileri gelişir. Rollerin tersine dönmesi hem protagonist, hem izleyenler için bir gerçeklik olarak algılanır. Yer değiştirme ile rol değişimi, bireyin başkasının gözüyle karşısındakinin gerçeğini görmesine ve onun gözüyle kendisine bakarak nasıl algılandığını fark etmesine olanak sağlar (Dökmen 2013; Özbek ve Leutz 2011). Moreno'nun rol kuramına göre, her insanın yaşantısında birtakım farklı roller vardır. Bu rolleri geliştirmenin en önemli yolu da psikodramadır.

Psikodramada oynanan roller günlük yaşama aktarılabildiği için birey açısından önemlidir (Dökmen 2013).

Ayna tekniği: Bu teknik, protagonistin kendi hayatının sahnelediği bir kısmını dışarıdan gözlemlediği anlamına gelir (Altınay 2008). Belirli bir gözlem süresinden sonra, seçilen yardımcı ego protagonistin rolünü alır ve aynanın görüntüsü gibi sahnede davranışını oynar. Bu sahneleme sırasında, protagonist kendini izler. İlişki biçimini, gösterdiği tepkileri, rahatsız edici yönlerini, başkalarının tepkilerini görür ve kendisini ilişki içinde olduğu kişinin yerine koyar. Ayna tekniği, bireyin kendisini tanıması için kullanılan son derece işlevsel bir tekniktir (Dökmen 2013; Altınay 2009; Leutz ve Özbek 2011).

2.8. Ergenlerde Psikodrama

Günümüzde psikodrama tek başına bir yöntem olarak kullanıldığı gibi çeşitli terapi ekollerince eklektik açıdan teknik olarak kullanılmaktadır (Dökmen 2013). Psikodrama, eylemi temel alan bir model olarak, yaratıcılık ve kendiliğindenlik esasına dayanmaktadır. Bu yönü ile çocuk ve ergenlerde kullanılması çok uygun yöntemdir. Çocuk ve ergenlerle çalışırken, birtakım yaklaşımlar ve önerdikleri tekniklerin nasıl seçildiği ve bütünleştirildiği, grup terapisinin başarısı bakımından önem taşımaktadır. Çocuk ve ergenlerin terapötik ihtiyaçlarını karşılamak için bütünleştirilmiş bir terapi modeli geliştirmek önemlidir. Psikodrama çocuk ve ergenlerin davranışsal sorunlarında, travma sonrası stres bozukluğunda, uyum sorunlarında, yeme bozukluklarında, madde bağımlılığında, yasın çözümlenmesinde ve kimlik karmaşası yaşayan ergenlerde etkili ve hızlandırıcı bir sağaltım yöntemidir (Gökler 2017).

Çocuk ve ergen psikodraması için birbirini tanımayan çocukların oluşturduğu gruplar ideal gruplar olmakla birlikte, aynı ortamdaki çocuklarlarla ortak beceri geliştirmeye yönelik çocuk psikodraması grupları da oluşturulabilir. Psikodrama doğası ve yapısı gereği sağlıksız olanla ilgilendiği kadar, sağlıklı olanla ve kişilik gelişimiyle de ilgilenir. Kişilik gelişimi, duygusal gelişim, kendini doğru ifade, öfke ile başa çıkabilme, girişkenlik ve daha birçok konuda çocuklar kendilerini grup içinde geliştirebilmektedir. Bu yanı ile bakılırsa sağlıklı gelişim gösteren çocuk da grup uygulamalarından yarar görebilmektedir (Altınay 2011).

Diğer psikoterapi yaklaşımları gibi psikodrama da, etkinliğine ilişkin araştırma bulgularının sınırlı olması sebebiyle eleştirilmektedir. Psikodrama tekniklerinin nasıl işlendiğine, bir psikodrama terapisti olmak için ne gibi ölçütleri karşılamak gerektiğine

ve bir psikoterapi yöntemi olarak yararlılığına ilişkin kanıta dayalı araştırmalar arttıkça, psikodramanın psikoterapi alanındaki yeri daha da belirginleşecektir. Psikodrama ile ilgili yapılmış olan kontrollü deneysel çalışmaların sonuçları, işlevini doğru bir şekilde yerine getiren ve geçerliği olan psikodrama eğitimi almış terapistlerce uygulandığında psikodramanın tek başına ya da davranışçı, psikanalitik ve varoluşçu psikoterapilerle kaynaştırılmış şekliyle, psikoterapi alanına katkı sağlayan bir kuram ve teknik olduğunu göstermektedir (Kellermann 1992; Wilkins 1999). Psikodrama, gelişim, büyüme ve duygusal öğrenme yönünde getirdiği geniş esneklik ve açılımlarla, çocuk ve ergen psikoterapisi alanında etkin bir yöntem olarak yer almaktadır (Gökler 2011).

Aile, toplumun en küçük yapı taşıdır ve çocuğun sosyalleşmesi ilk olarak ailede başlar. Çocuk hayata gözlerini açtığı ilk andan itibaren etrafında olan biteni kavramaya çalışır ve bunları yaparken de ebeynlerini rol model alarak, özdeşim kurar. Sosyalleşmeye başlayan çocuk bu süreç içerisinde bir yandan da topluma uyum sağlamayı öğrenir. Bu süreçte bir takım olumlu ya da olumsuz tutum, düşünce ve davranış kalıpları geliştirir (Avcı 2008; Akduman 2007). Ailenin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik koşullar, ailede suç işleyen bireyin varlığı, yaşanılan kalıtımsal ve psikolojik etkenler, çocuk suçluluğu üzerinde etkili olan faktörlerdir. Çocuk ve ergenin büyüdüğü ailenin özellikleri, aile içi dinamiklerde bozulmalar ve çatışmalar çocuğun ve ergenin suça sürüklenmesinde etkili olabilmektedir (Acar 2015). Literatüre göre, suça yönelmiş çocukların aile ile ilişkileri kötü olabildiği gibi aile arasında etkisiz iletişim oluşu da çocuğu suça sürükleyen bir etken olabilmektedir (Gördeles Beşer ve ark. 2016). Çocuğun sosyalleşme ve toplumsallaşma sürecinde en önemli role sahip olan ailede, suça sürüklenmiş bir bireyin varlığı, çocuğun suça sürüklenmesinde risk oluşturan bir durumdur.

Ergenlerde psikodramanın kendini tanımaya katkı sağladığı (Kranz ve ark. 2007; Oflaz ve ark.2011) aynı zamanda benlik saygısını ve empatik beceriyi artırmada, atılgan tutum (Doğan 2018; Özdağ 1999; Bairn ve ark.1999; Kalkan ve Özdel 2005; Üneri ve ark. 2016) ve sorun çözme becerisini geliştirmede (Ulupınar 2014); çatışma çözümünde (Samantaray ve ark. 2016; Racelyte 2006); madde kullanımı ve şiddeti önlemede (Gatta ve ark. 2010) etkili bir yöntem olduğu saptanmıştır. Eylemi temel alan psikodramanın, sözlü ve yoruma dayalı tekniklere göre daha etkili olduğu bilinmektedir. Doğru anlaşıldığında ve iyi kullanıldığında, psikodrama, bireyin davranışı için içgörü, katarsis, entegrasyon ve değişim sağlayabilen etkili bir yöntemdir (Şimşek ve ark. 2019).

2.9. Hemşirelik ve Psikodrama

Bütüncül tıp anlayışının gelişmesi ile birlikte psikiyatri hemşireliğinin rolleri ve uygulama alanları da bireysel gereksinimler doğrultusunda sürekli gelişmektedir. Hemşireler gerek bilgi ve eğitimleriyle, gerekse beceri ve deneyimleriyle gelişmeleri izlemek durumundadırlar. Psikiyatri hemşireliği davranış sürecini anlamayı hedefleyen, hastayla olduğu kadar bireyin sağlığını korumayı da kapsayan dinamik beceriler bütünüdür. Amerikan Hemşireler Birliği (ANA)'ne göre "Ruh sağlığı ve psikiyatri hemşiresi; sanat olarak kendiliğin amaçlı kullanımı, bilim olarak ise psikososyal ve nörobiyolojik kuramların, araştırma bulgularının ve hemşireliğin çeşitli rollerinin kullanımı ile hizmet veren ruh sağlığı profesyonelidir" (Özbaş ve Buzlu 2011). Psikiyatri hastaneleri, toplum ruh sağlığı merkezleri, genel hastaneler, yarı yol evleri, gündüz hastaneleri, ayaktan tedavi üniteleri, hapishane ve okul gibi çok çeşitli alanlarda sağlığı geliştirmek, hastalık durumunda tedavi ve rehabilitasyon hizmetleri sağlamak üzere görev alabilmektedir (Özbaş ve Buzlu 2011). Psikiyatri hemşirelerinin ileri uygulama rolleri ve işlevleri kapsamında hasta / danışanlarına ilgili eğitimleri tamamladıktan sonra, doğrudan psikoterapist olarak da hizmet verebilirler. Psikodrama hemşirelerin profesyonel ve kişisel davranışlarıyla ilgili iç görü kazandıkları ve kişisel gelişimlerini, kişilerarası ilişki becerilerinin artırdıkları, farkındalık düzeyinin yükselmesini sağlayan bir psikoterapi yöntemidir.

Psikodrama dünyada 1930'lu yıllarda, ülkemizde ise 1970'lerde tanınmaya başlamış ve giderek pek çok farklı alanda uygulanma olanağı bulmuştur. Psikodrama tedaviden eğitime, danışmanlıktan endüstri psikolojisi ve tiyatroya kadar uzanan geniş bir alanda kendine yer edinmiştir. Psikodrama uygulamaları bireylerin kişisel özelliklerini tanımalarını, bu özelliklerin grubu nasıl etkilediğini anlamalarını ve yaşadıkları problemleri anlamlandırarak eyleme geçmelerine olanak sağlar. Yaşanan farkındalık bireylerin değişimleri ve bu değişimler için eyleme geçmelerini kolaylaştıran bir ortam yaratır (Kalimo 2003). Konusu insan ve insana yardım olan hemşirelik de psikodramaya karşı duyarsız kalmamıştır. Hemşirelik literatürüne baktığımızda 1960'lı yıllardan itibaren psikodramanın kullanıldığı görülmektedir (Lange 1968; Burwell 1969). Sahada bir terapi yöntemi olarak psikodramanın kullanımına ek olarak psikodrama tekniklerinin özellikle de rol oynama tekniğinin hemşireler tarafından hastaların eğitim sürecinde kullanıldığı görülmektedir (Hudson 2008; Schneider Sarver 2010; Salinas 2011; Butz 2007).

Son yıllarda psikodrama özellikle hemşirelik ve tıp alanındaki eğitim faaliyetlerinde yer almaktadır. Özellikle empatinin geliştirilmesi, etkili iletişim ve bakım becerilerinin kullanımının öğretilmesi, yeniliklere uyumun sağlanması gibi konularda psikodrama kendine geniş bir yer bulmaktadır. Ülkemizde de birçok hemşirenin hem kişisel gelişim hem de psikodrama yöneticisi olmayı amaçlayarak psikodrama eğitim gruplarında yer almaya başladığı görülmektedir. Hatta psikodrama ders olarak hemşirelik lisansüstü programlarda yer almaya başlamıştır. Alıcı tarafından yapılan çalışmada psikodrama dersi alan öğrencilere dersle ilgili görüşleri sorulmuş, öğrenciler geri bildirimlerinde duygularını ifade etme, kendini tanıma, empati kurma ve yaratıcılık becerilerinin geliştiğini ifade etmiştir. Ayrıca programa katılan öğrencilerin tümü bu dersin lisans programında da yer alması gerektiğini düşündüklerini belirtmiştir (Alıcı 2009).

Psikodrama akran desteği, özdeşim yapabilecek bir model bulma, olumlu bir ergen-erişkin ilişkisi yaşayabilme, farklı ilişki yaklaşımları, farklı roller deneyebilme açısından değerli bir çalışma zeminidir. Ayrıca evrensel sorunların paylaşımı, grup bütünlüğü, çoğul etkileşimlerin ve aktarımların mümkün olması ve psikoterapötik bir sürecin oluşması gibi nedenlerle ergenlik döneminde yararlanılabilecek etkili ve önemli bir psikoterapi yöntemi olma özelliklerine sahiptir (Gözaçık 2013). Psikodrama bilgi ve becerisine sahip hemşirelerin artışı ile bilim ve sanattan oluşan hemşireliğe farklı bir bilimsel ve sanatsal boyut katılarak, sonuçta insanla etkileşim içinde çalışan hemşirelerin sunacağı bakımın kalitesi açısından çok özel bir gelişmişlik düzeyi ortaya çıkacaktır (Çam ve Engin 2014).

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Amacı ve Şekli

Araştırmanın amacı, psikodramanın aileleri suça bulaşan ergenlerin şiddet eğilimi ve sosyal uyumu üzerine etkisini incelemektir. Araştırmada, çalışma koşulları nedeni ile deney ve kontrol gruplarının seçiminde randomizasyon (rastlantısallık) sağlanamadı. Çalışma, öntest-sontest kontrol gruplu yarı deneysel desende gerçekleştirildi.

3.2. Araştırmanın Hipotezleri

H0 Hipotezi: Psikodramanın aile üyeleri suça bulaşan ergenlerin öfke, saldırganlık düzeyleri ve sosyal uyumları üzerine etkisi yoktur.

Hipotez 1: Psikodrama sonrası deney grubunun öfke puanları azalacaktır.

Hipotez 2: Psikodrama sonrası deney ve kontrol grubunun öfke puanları arasında deney grubu lehine fark olacaktır.

Hipotez 3: Psikodrama sonrası deney grubunun saldırganlık puanları azalacaktır.

Hipotez 4: Psikodrama sonrası deney ve kontrol grubunun saldırganlık puanları arasında deney grubu lehine fark olacaktır.

Hipotez 5: Psikodrama sonrası deney grubunun sosyal uyum puanları artacaktır.

Hipotez 6: Psikodrama sonrası deney ve konrtol grubunun sosyal uyum puanları arasında deney grubu lehine fark olacaktır.

3.3. Araştırmanın Değişkenleri

Bağımsız değişkenler: Aileleri suça bulaşan ergenlerin bireysel özellikleri (yaş, kardeş sayısı, eğitim durumu, aile tipi, çalışma durumu, gelir durumu, ailede madde kullanımı) ve psikodrama bağımsız değişkenler olarak değerlendirildi.

Bağımlı değişkenler: Aileleri suça bulaşan ergenlerin uygulama öncesi ve sonrası Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği, Saldırganlık Ölçeği, Sosyal Uyum Ölçeği puanları bağımlı değişkenler olarak değerlendirildi.

3.4. Araştırmanın Yeri ve Uygulama Zamanı

Araştırma Mart 2019- Mayıs 2019 tarihleri arasında Gaziosmanpaşa Halk Eğitim Müdürlüğü eğitim salonunda yapıldı. Psikodrama oturumları yapılırken eğitim salonunda terapi tekniklerinin uygulanabileceği sahne alanı, grup üyelerinin halka şeklinde oturabileceği sandalyeler ve gerekli malzemeler sağlandı.

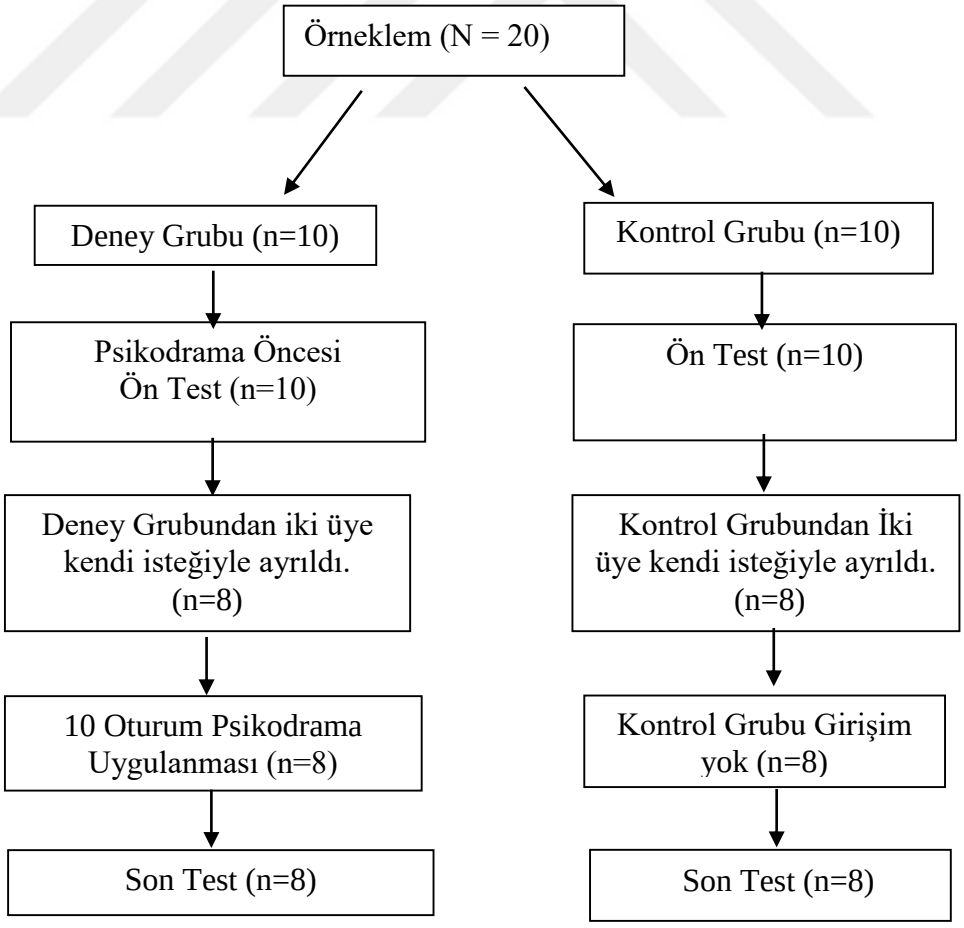
3.5. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evreni, Gaziosmanpaşa'daki ailesi suça bulaşan ve sosyal uyum sorunları nedeniyle okulların rehberlik araştırma merkezleri tarafından Halk Eğitim Merkezine yönlendirilmiş 12- 14 yaş aralığında yer alan 20 ergen oluşturmuştur. Evrenin tamamı örneklemi oluşturmuştur.

Örnekleme alınma kriterleri;

- 12-14 yaş arasında olmak
- Okur-yazar olmak
- Grup kurallarını kabul etmek

Araştırma toplam 10 hafta sürdü. Araştırma süresince deney grubundan 2 kişi grup oturumlarına katılmayı kabul etmedi, kontrol grubundan 2 kişi ölçekleri doldurmak istemedi. Ergenlerle yapılan grup çalışmalarında 8-13 kişilik, gönüllü üyelerin katıldığı gruplarla çalışılabilir görüşü benimsendi (Jacobs ve ark. 2012; Voltan-Acar 2005). Araştırma deney grubunda 8, kontrol grubunda 8 kişi olmak üzere toplam 16 ergen ile tamamlandı. Araştırmanın uygulama sürecine ait akış şeması aşağıda belirtilmiştir.

Şekil 3-1: Araştırma Akış Şeması

3.6. Veri Toplama Araçları

Araştırma verileri, (1) Bilgi Formu, (2) Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçekleri, (3) Saldırganlık Ölçeği ve (4) Sosyal Uyum Ölçeği kullanılarak toplandı.

3.6.1. Bilgi Formu (Ek-1)

Bu form araştırmacı tarafından ergenlerin bireysel ve ailesel özelliklerini değerlendirmek amacı ile literatür doğrultusunda hazırlanan 11 sorudan oluşturuldu. (Boynton ve Greenhalgh 2004; Büyüköztürk 2005).

3.6.2. Sürekli Öfke-Öfke İfade Tarzı Ölçekleri (SÖÖTÖ)(Ek-2)

Sürekli Öfke-Öfke İfade Tarzı Ölçekleri, bireylerin öfke ifade tarzlarını belirlemek amacıyla Spielberger ve arkadaşları tarafından 1988 yılında geliştirilmiştir. Toplam 34 maddeden oluşan ve 4'lü likert tipi yanıtlanan ölçek "Sürekli Öfke Ölçeği" ve "Öfke İfade Tarzı Ölçeği" olmak üzere iki alt ölçekten oluşmaktadır. Ölçeğin, ilk 10 maddesi sürekli öfkeyi, sonraki 24 maddesi öfke ifade tarzlarını ölçmektedir. Sürekli Öfke ölçeğinden alınabilecek en düşük puan 10, en yüksek puan 40'tır. Öfke İfade Tarzı alt ölçekleri ise Öfke İçe Vurum, Öfke Dışa Vurum ve Öfke Kontrolü alt boyutlarından oluşmaktadır ve her bir altboyuttan alınabilecek en düşük puan 8, en yüksek puan 32'dir (Özer 1994).

Ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışması Özer (1994) tarafından yapılmıştır. Sürekli Öfke Ölçeği için Cronbach Alfa değeri. 78; Öfke Tarzı Ölçeği alt boyutları için Öfke Kontrolü .84; Öfke Dışa Vurum .72 ve Öfke İçe Vurum .61 olarak bulunmuştur.

Bu çalışmada Sürekli Öfke Ölçeği için Cronbach Alfa değeri. .83; Öfke Tarz Ölçeği için .53 alt boyutları ise Öfke Kontrolü .76; Öfke Dışa Vurum .58 ve Öfke İçe Vurum .66 olarak bulundu.

3.6.3. Saldırganlık Ölçeği (SÖ)(Ek-3)

Saldırganlık Ölçeği Buss ve Warren tarafından 2000 yılında güncellenmiştir (Buss ve Warren 2000). Ölçeğin Türkçeye uyarlanması 2002 yılında Can tarafından yapılmıştır. Ölçek, 5' li likert tipi yanıtlanan 34 maddeden oluşmaktadır ve ölçeğin; fiziksel saldırganlık (8 madde), sözel saldırganlık (5 madde), öfke (8 madde), düşmanlık (7 madde) ve dolaylı saldırganlık (6 madde) olmak üzere 5 alt boyutu vardır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 34 en yüksek puan 170'dir. Ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışmasında , Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı toplam ölçüm için .91, alt boyutlar için;

Fiziksel Saldırganlık .83, Sözel Saldırganlık .59, Öfke .72, Düşmanlık .74, Dolaylı Saldırganlık .53 olarak bulunmuştur (Can 2002).

Bu çalışmada, Cronbach Alfa katsayısı değeri toplam .88, Fiziksel Saldırganlık .84, Sözel Saldırganlık .52, Öfke .44, Düşmanlık .79, Dolaylı Saldırganlık .37 olarak bulundu.

3.6.4. Sosyal Uyum Kendini Değerlendirme Ölçeği (SUKDÖ)(Ek-4)

Bosc (1997) tarafından geliştirilen Sosyal Uyum Kendini Değerlendirme Ölçeğinin Türkçe uyarlaması ve geçerlik güvenirlik çalışması Akkaya (2008) tarafından yapılmıştır. Ölçek 4' lü likert tipi yanıtlanan 21 maddeli bir öz değerlendirme ölçeğidir ve sosyal işlevselliğin dört ana alanını (iş, boş zaman, aile ve çevreyi düzenleme ve onunla baş etme yeteneği) sorgulamaktadır. Bütün maddelerin puanı toplanarak toplam değere ulaşılır. Güvenilirlik analizinde ölçeğin Cronbach Alfa değeri .87 ve .90 aralığında belirtilmiştir (Akkaya 2008). Çalışma için Cronbach Alfa değeri .88 bulundu.

3.7. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma bulguları çalışmanın yapıldığı ergenler ile sınırlıdır. Bu çalışmanın diğer sınırlılıkları; çalışmanın tek bir kurumda yapılması, örneklemin küçük olmasıdır.

3.8. Verilerin Analizi ve Değerlendirilmesi

Araştırma verilerinin analizi SPSS 25.0 (IBM Statistical Package for Social Sciences 25 software Armonk, NY: IBM Corp.) kullanılarak yapıldı. İstatistiksel analizlerde verilerin normal dağılıma uygunluğuna göre uygun olan test belirlendi (Tablo3-1). Normal dağılıma uygunluğun incelenmesinde ise Shapiro Wilk testi kullanıldı.

3.9. Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmanın uygulanabilmesi için araştırmacı tarafından SÖÖTÖ (Ek-2), SÖ (Ek-3) ve SUKDÖ (Ek-4) ölçeklerinin kullanım izinleri Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışmalarını yapan ilgili kişilerden (Ek-5), e-posta yoluyla alındı. Sağlık Bilimleri Üniversitesi Gaziosmanpaşa Eğitim ve Araştırma Hastanesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan etik izin alındı (Karar no:66 Tarih:13.06.2018). Gaziosmapaşa Halk Eğitim Müdürlüğü'ne başvurarak kurum izni alındı. Katılımcılar bilgilendirildikten sonra ailelerinden ve kendilerinden yazılı onamları (Ek-6) alındı.

Tablo 3-1: Verilerin Değerlendirilmesinde Kullanılan İstatistik Analizleri

Değerlendirilen parametreler	Uygulanan analizler
Deney ve kontrol grubunun homojenliğini karşılaştırma	Tanımlayıcı analizler (ortalama, standart sapma, yüzdelik) Pearson ki-kare testi Fisher kesin ki-kare testi Bağımsız gruplarda t-testi
Girişim Öncesi Deney ve Kontrol Grupları Arasında öfke, saldırganlık ve sosyal uyuma ilşkin bulguları karşılaştırma	Bağımsız gruplarda t-testi
Deney ve Kontrol Gruplarında Girişim Öncesi ve sonrası değişimlere ilişkin bulguları karşılaştırma	Bağımlı gruplarda t- testi
Sayısal değişkenler arasındaki ilişkilerin incelenmesi	Pearson Korelasyon Analizi

4. BULGULAR

Araştırma kapsamına alınan ergenlerin sosyodemografik özellikleri ile ilgili bulgular Tablo 4-1'de görülmektedir

Tablo 4-1: Deney ve Kontrol Grubundaki Ergenlerin Sosyodemografik Özelliklerinin Karşılaştırılması (N=16)

		Deney (n=8)		Kontrol (n=8)		p
		n	%	n	%	
Yaş	**X ± S.S**	13 ± 0.76		13 ± 0.76		
	Med (Min Maks)	13 (12 - 14)		13 (12 - 14)		1 (t=0.000)
Kardeş Sayısı	**X± S.S**	3.88 ± 2.47		3 ± 1.41		
	Med (Min -Maks)	3 (2 - 9)		2.5 (2 - 6)		0.574 (z=-0.664)
Cinsiyet	Kız	4	50	3	37.5	
	Erkek	4	50	5	62.5	0.614(kk=0.254
Eğitim	İlkokul	1	12.5	0	0	
	Ortaokul	7	87.5	8	100	1#
Aile Tipi	Çekirdek Aile	4	50	5	62.5	
	Geniş Aile	1	12.5	0	0	0.473 (kk=1.498)
	Parçalanmış Aile	3	37.5	3	37.5	
Anne Baba	Evet Hayatta	6	75	7	87.5	
	Anne Ölmüş	1	12.5	0	0	0.481 (kk=1.463)
	Her İkisi De Ölmüş	1	12.5	1	12.5	
Üvey Anne Baba	Hayır Yok	6	75	6	75	
	Üvey Anne	1	12.5	1	12.5	1 (kk=0.000)
	Üvey Baba	1	12.5	1	12.5	
Aile Ekonomi	Orta	7	87.5	6	75	
	İyi	0	0	1	12.5	0.481 (kk=1.463)
	Çok İyi	1	12.5	1	12.5	
Çalışma Durumu	Hayır	6	75	6	75	
	Evet	2	25	2	25	1#
Aile İletişim	İyi	6	75	6	75	
	Orta	2	25	2	25	1#
Aile Alkol Madde	Hayır	6	75	6	75	
	Evet	2	25	2	25	1#

*p<0.05 istatistiksel olarak anlamlı farklılık; Gruplar arası karşılaştırmalar için t: Bağımsız gruplarda t testi; Grup içi karşılaştırmalar için t:Bağımlı gruplarda t testi, kk: Pearson ki-kare testi, #: Fisher kesin ki-kare testi

Deney ve kontrol gruplarının tanıtıcı özellikleri incelendiğinde; deney grubundaki katılımcıların yaş ortalamasının 13±0.76 olduğu, kardeş sayısının 3.88±2.47 olduğu, ve yarısının erkek olduğu, %87.5 inin eğitim durumunun ortaokul olduğu, %50 sinin çekirdek aile mensubu olduğu, %75 inin anne ve babasının hayatta olduğu ve anne babasının öz anne babası olduğu, %87.5 inin ailesinin gelirinin orta düzeyde olduğu, %75 inin çalışmadığı % 75 inin aile içi iletişimlerini iyi olarak değerlendirdikleri, %75 inin ailesinde alkol-madde kullanımı olmadığı belirlenmiştir. Kontrol grubunda ise katılımcıların yaş ortalaması 13±0.76 olduğu, kardeş sayısının 3±1.41 olduğu, %62.5 inin erkek olduğu, tamamının eğitim durumunun ortaokul olduğu, %62.5 sinin çekirdek aile

mensubu olduğu, %87.5 inin anne ve babasının hayatta olduğu % 75 inin anne babasının öz anne babası olduğu, %75 inin ailesinin gelirinin orta düzeyde olduğu, %75 inin çalışmadığı % 75 inin aile içi iletişimlerinin iyi olarak değerlendirdikleri, %75 inin ailesinde alkol- madde kullanımı olmadığı belirlendi (Tablo 4-1).

Tablo 4-2: Deney ve Kontrol Gruplarının Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği'nden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması (N=16)

	Deney Grubu (n=8)		**Kontrol Grubu (n=8)**		
SÖÖTÖ	**X± S.S**	**Med (min - maks)**	**X± S.S**	**Med (min - maks)**	**Gruplar arası p**
Sürekli Öfke Psikodrama Öncesi	26.5 ± 4.9	25 (20 - 35)	21.13 ± 6.01	20.5 (14 - 31)	0.07 (t=1.961)
Sürekli Öfke Psikodrama Sonrası	16.5 ± 4.07	16.5 (11 - 22)	18.25 ± 5.23	19.5 (10 - 25)	0.468 (t=-0.747)
Grup İçi p	**0.001* (t=6.03)**		**0.187 (t=1.461)**		
Sürekli Öfke İki Grup Arası Fark	**10 ± 4.69**	**11 (0 - 15)**	**2.88 ± 5.57**	**1.5 (-5 - 13)**	**0.015* (t=2.769)**
Öfke İfade Tarzları Psikodrama Öncesi	54.63 ± 6.8	52.5 (46 - 66)	50.13 ± 6.85	49 (43 - 62)	0.209 (t=1.318)
Öfke İfade Tarzları Psikodrama Sonrası	51.38 ± 5.5	51 (45 - 61)	51.25 ± 5.73	50.5 (45 - 63)	0.965 (t=0.045)
Grup İçi p	0.135 (t=1.688)		0.669 (t=-0.446)		
Öfke İfade Tarzları İki Grup Arası Fark	**3.25 ± 5.44**	**4.5 (-7 - 10)**	**-1.13 ± 7.14**	**-1.5 (-11 - 13)**	**0.19 (t=1.378)**
Öfke İçe Vurum Psikodrama Öncesi	19.5 ± 4.11	19 (13 - 25)	14.75 ± 3.85	14 (9 - 21)	0.032* (t=2.388)
Öfke İçe Vurum Psikodrama Sonrası	14.63 ± 3.62	14 (10 - 21)	15.75 ± 2.92	15.5 (12 - 21)	0.505 (t=-0.684)
Grup İçi p	**0.031* (t=2.698)**		**0.43 (t=-0.837)**		
Öfke İçe Vurum İki Grup Arası Fark	**4.88 ± 5.11**	**4.5 (-3 - 11)**	**-1 ± 3.38**	**-0.5 (-6 - 5)**	**0.017* (t=2.712)**
Öfke Dışa Vurum Psikodrama Öncesi	20.88 ± 3.94	20.5 (16 - 26)	17.13 ± 3.83	17 (13 - 25)	0.074 (t=1.928)
Öfke Dışa Vurum Psikodrama Sonrası	15.38 ± 2.33	14.5 (13 - 19)	16.63 ± 3.2	17 (13 - 21)	0.387 (t=-0.893)
Grup İçi p	**0.003* (t=4.491)**		**0.714 (t=0.382)**		
Öfke Dışa Vurum İki Grup Arası Fark	**5.5 ± 3.46**	**6.5 (-1 - 9)**	**0.5 ± 3.7**	**0 (-5 - 6)**	**0.014* (t=2.789)**
Öfke Kontrolü Psikodrama Öncesi	14.25 ± 2.43	14.5 (11 - 17)	18.25 ± 3.41	19 (13 - 22)	0.017* (t=-2.699)
Öfke Kontrolü Psikodrama Sonrası	21.38 ± 4.87	22.5 (12 - 29)	18.88 ± 5.08	20.5 (12 - 26)	0.332 (t=1.005)
Grup İçi p	**0.011* (t=-3.435)**		**0.732 (t=-0.357)**		
Öfke Kontrolü İki Grup Arası Fark	**-7.13 ± 5.87**	**-8 (-13 - 5)**	**-0.63 ± 4.96**	**0.5 (-8 - 5)**	**0.031* (t=-2.394)**
Toplam Öfke Psikodrama Öncesi	81.13 ± 11.68	77.5 (66 - 101)	71.25 ± 12.27	67 (57 - 93)	0.121 (t=1.649)
Toplam Öfke Psikodrama Sonrası	67.88 ± 6.56	66.5 (61 - 81)	69.5 ± 7.65	68.5 (62 - 86)	0.655 (t=-0.456)
Grup İçi p	**0.002* (t=5.011)**		**0.601 (t=0.547)**		
Toplam Öfke İki Grup Arası Fark	**13.25 ± 7.48**	**15 (1 - 23)**	**1.75 ± 9.05**	**2 (-16 - 16)**	**0.015* (t=2.77)**

*p<0.05 istatistiksel olarak anlamlı farklılık; Gruplar arası karşılaştırmalar için t: Bağımsız gruplarda t testi; Grup içi karşılaştırmalar için t: Bağımlı gruplarda t testi

SÖÖTÖ'den alınan puanlar incelendiğinde; sürekli öfke alt ölçeğinde; hem psikodrama öncesi hem de psikodrama sonrası puanların deney (p=0.07) ve kontrol (p=0.468) grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği bulundu (p<0.05; Tablo 4-2). Ayrıca psikodrama öncesi ve psikodrama sonrası değişimler incelendiğinde; deney grubunda istatistiksel olarak anlamlı bir düşüş meydana gelirken kontrol grubunda anlamlı bir değişim olmadığı bulunmuştur. Psikodrama öncesi ve sonrası alınan puanlardan elde edilen farkların ise iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği bulundu (p<0.05; Tablo 4-2). Deney grubunda meydana gelen puan farkının kontrol grubuna göre anlamlı şekilde fazla olduğu saptandı. Bu sonuçlar psikodramanın ergenlerin öfkelerini azaltmada deney grubunun lehine etki ettiği sonucunu ortaya koymaktadır.

Öfke ifade tarzları alt ölçeğinde; hem psikodrama öncesi hem de psikodrama sonrası puanların deney (p=0.209) ve kontrol (p=0.965) grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur Psikodrama öncesi ve psikodrama sonrası değişimler incelendiğinde her iki grupta da anlamlı bir değişim meydana gelmemiştir. Psikodrama öncesi ve sonrası alınan puanlardan elde edilen farkların ise iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği bulundu.

Öfke içe vurum alt ölçeğinde; psikodrama öncesi puanların deney (p=0.032) ve kontrol (p=0.505) grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği bulundu (p<0.05; Tablo 4-2). Deney grubunun puanları kontrol grubuna göre anlamlı şekilde yüksektir. Psikodrama sonrasında ise iki grup arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı değildir. Ayrıca psikodrama öncesi ve psikodrama sonrası değişimler incelendiğinde; deney grubunda istatistiksel olarak anlamlı bir düşüş meydana gelirken kontrol grubunda anlamlı bir değişim olmadığı bulunmuştur. Psikodrama öncesi ve sonrası alınan puanlardan elde edilen farkların ise iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği bulundu (p<0.05; Tablo 4-2). Deney grubunda meydana gelen puan farkının kontrol grubuna göre anlamlı şekilde fazla olduğu saptandı. Bu bulgu psikodramanın öfkenin içe yansıtılmasını azalttığını göstermektedir.

Öfke dışa vurum alt ölçeğinde; hem psikodrama öncesi hem de psikodrama sonrası puanların deney (p=0.074) ve kontrol (p=0.387) grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur. Ayrıca psikodrama öncesi ve psikodrama sonrası değişimler incelendiğinde; deney grubunda istatistiksel olarak

anlamlı bir düşüş meydana gelirken kontrol grubunda anlamlı bir değişim olmadığı saptandı. Psikodrama öncesi ve sonrası alınan puanlardan elde edilen farkların ise iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği bulundu ($p<0.05$; Tablo 4-2). Deney grubunda meydana gelen puan farkının kontrol grubuna göre anlamlı şekilde fazla olduğu görüldü.

Öfke kontrolü alt ölçeğinde; psikodrama öncesi puanların deney ($p=0.017$) ve kontrol ($p=0.332$) grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği bulundu ($p<0.05$; Tablo 4-2). Deney grubunun puanları kontrol grubuna göre anlamlı şekilde düşüktü. Psikodrama sonrasında ise iki grup arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı değildi. Ayrıca psikodrama öncesi ve psikodrama sonrası değişimler incelendiğinde; deney grubunda istatistiksel olarak anlamlı bir artış meydana gelirken kontrol grubunda anlamlı bir değişim olmadığı saptandı. Psikodrama öncesi ve sonrası alınan puanlardan elde edilen farkların ise iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği bulundu ($p<0.05$; Tablo 4-2). Deney grubunda meydana gelen puan farkının kontrol grubuna göre anlamlı şekilde fazla olduğu saptandı.

Toplam öfke ölçeği puanlarında; hem psikodrama öncesi hem de psikodrama sonrası puanların deney ($p=0.121$) ve kontrol ($p=0.655$) grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği bulundu. Ayrıca psikodrama öncesi ve psikodrama sonrası değişimler incelendiğinde; deney grubunda istatistiksel olarak anlamlı bir düşüş meydana gelirken kontrol grubunda anlamlı bir değişim olmadığı saptandı. Psikodrama öncesi ve sonrası alınan puanlardan elde edilen farkların ise iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği bulundu ($p<0.05$; Tablo 4-2). Deney grubunda meydana gelen puan farkının kontrol grubuna göre anlamlı şekilde fazla olduğu saptandı.

Tablo 4-3: Deney ve Kontrol Gruplarının Saldırganlık Ölçeği'nden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması (N=16)

	Deney Grubu (n=8)		**Kontrol Grubu (n=8)**		
SÖ	**X± S.S**	**Med (min - maks)**	**X± S.S**	**Med (min - maks)**	**Gruplar arası p**
Fiziksel Saldırganlık Psikodrama Öncesi	27.25 ± 6.86	29.5 (12 - 34)	19.25 ± 6.18	20.5 (9 - 27)	0.028* (t=2.45)
Fiziksel Saldırganlık Psikodrama Sonrası	11.13 ± 1.73	11.5 (9 - 14)	14.88 ± 6.33	14 (8 - 25)	0.145 (t=-1.615)
Grup içi p	**0.0001** (t=6.822)**		**0.158 (t=1.579)**		
Fiziksel Saldırganlık İki Grup Arası Fark	**16.13 ± 6.69**	**17.5 (1 - 22)**	**4.38 ± 7.84**	**4.5 (-8 - 13)**	**0.006* (t=3.226)**
Sözel Saldırganlık Psikodrama Öncesi	14.75 ± 4.56	14.5 (10 - 24)	11.38 ± 4.24	12.5 (6 - 19)	0.148 (t=1.533)
Sözel Saldırganlık Psikodrama Sonrası	9.63 ± 2.56	9.5 (6 - 14)	10.5 ± 3.46	10 (5 - 17)	0.575 (t=-0.575)
Grup içi p	**0.008* (t=3.676)**		**0.695 (t=0.409)**		
Sözel Saldırganlık İki Grup Arası Fark	**5.13 ± 3.94**	**4.5 (1 - 12)**	**0.88 ± 6.06**	**2.5 (-11 - 8)**	**0.119 (t=1.663)**
Öfke Psikodrama Öncesi	26 ± 2.93	25.5 (22 - 32)	21.63 ± 5.58	22.5 (13 - 32)	0.07 (t=1.964)
Öfke Psikodrama Sonrası	15.88 ± 2.53	16 (13 - 20)	18.25 ± 4.53	19.5 (12 - 25)	0.216 (t=-1.295)
Grup içi p	**0.0001** (t=10.42)**		**0.164 (t=1.555)**		
Öfke İki Grup Arası Fark	**10.13 ± 2.75**	**10 (5 - 14)**	**3.38 ± 6.14**	**5 (-7 - 10)**	**0.018* (t=2.838)**
Düşmanlık Psikodrama Öncesi	21.75 ± 7.17	21.5 (12 - 34)	21 ± 6.52	19.5 (12 - 34)	0.83 (t=0.219)
Düşmanlık Psikodrama Sonrası	15.75 ± 3.24	15.5 (11 - 21)	15.88 ± 5.14	16 (7 - 25)	0.954 (t=-0.058)
Grup içi p	**0.005* (t=4.032)**		**0.016* (t=3.143)**		
Düşmanlık İki Grup Arası Fark	**6 ± 4.21**	**5.5 (1 - 13)**	**5.13 ± 4.61**	**4 (-1 - 13)**	**0.698 (t=0.396)**
Dolaylı Saldırganlık Psikodrama Öncesi	19.63 ± 2.13	20 (15 - 22)	14 ± 4.04	14 (7 - 19)	0.004* (t=3.485)
Dolaylı Saldırganlık Psikodrama Sonrası	10.75 ± 2.66	10.5 (8 - 16)	13 ± 4.21	14.5 (6 - 17)	0.222 (t=-1.278)
Grup içi p	**0.0001** (t=7.675)**		**0.631 (t=0.502)**		
Dolaylı Saldırganlık İki Grup Arası Fark	**8.88 ± 3.27**	**9.5 (4 - 13)**	**1 ± 5.63**	**2.5 (-10 - 7)**	**0.004* (t=3.42)**
Toplam Saldırganlık Psikodrama Öncesi	109.38 ± 17.9	109 (82 - 144)	87.25 ± 20.5	89 (52 - 119)	0.037* (t=2.299)
Toplam Saldırganlık Psikodrama Sonrası	63.13 ± 9.67	64.5 (51 - 81)	72.5 ± 17.57	73.5 (38 - 91)	0.207 (t=-1.322)
Grup içi p	**0.0001** (t=9.55)**		**0.109 (t=1.837)**		
Toplam Saldırganlık İki Grup Arası Fark	**46.25 ± 13.7**	**50 (16 - 63)**	**14.75 ± 22.71**	**19 (-25 - 45)**	**0.005* (t=3.36)**

**p<0.001, *p<0.05 istatistiksel olarak anlamlı farklılık; Gruplar arası karşılaştırmalar için t: Bağımsız gruplarda t testi; Grup içi karşılaştırmalar için t: Bağımlı gruplarda t testi

SÖ'den alınan puanlar incelendiğinde; fiziksel saldırganlık alt ölçeğinde; psikodrama öncesi puanların deney (p=0.028) ve kontrol (p=0.145) grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği bulundu (p<0.05; Tablo 4-3). Psikodrama sonrasında ise iki grup arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı olmadığı saptandı. Ayrıca psikodrama öncesi ve psikodrama sonrası değişimler incelendiğinde; deney

grubunda istatistiksel olarak anlamlı bir düşüş meydana gelirken kontrol grubunda anlamlı bir değişim olmadığı görüldü. Psikodrama öncesi ve sonrası alınan puanlardan elde edilen farkların ise iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği bulundu ($p<0.05$; Tablo 4-3). Deney grubunda meydana gelen puan farkının kontrol grubuna göre anlamlı şekilde fazla olduğu görüldü.

Sözel saldırganlık alt ölçeğinde; hem psikodrama öncesi hem de psikodrama sonrası puanların deney ($p=0.148$) ve kontrol ($p=0.575$) grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği bulundu. Ayrıca psikodrama öncesi ve psikodrama sonrası değişimler incelendiğinde deney grubunda istatistiksel olarak anlamlı bir düşüş olduğu bulundu ($p<0.05$; Tablo 4-3). Kontrol grubunda ise bu değişim görülmedi. Psikodrama öncesi ve sonrası alınan puanlardan elde edilen farkların ise iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği saptandı.

Öfke alt ölçeği puanlarında; hem psikodrama öncesi hem de psikodrama sonrası puanların deney ($p=0.07$) ve kontrol ($p= 0.216$) grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği bulundu. Ayrıca psikodrama öncesi ve psikodrama sonrası değişimler incelendiğinde; deney grubunda istatistiksel olarak anlamlı bir düşüş meydana gelirken kontrol grubunda anlamlı bir değişim olmadığı görüldü. Psikodrama öncesi ve sonrası alınan puanlardan elde edilen farkların ise iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği bulundu ($p<0.05$; Tablo 4-3). Deney grubunda meydana gelen puan farkının kontrol grubuna göre anlamlı şekilde fazla olduğu görüldü. Psikodrama öfke puanlarında azalma yaratarak deney grubu lehine olumlu etki gösterdi.

Düşmanlık alt ölçeğinde; hem psikodrama öncesi hem de psikodrama sonrası puanların deney ($p=0.83$) ve kontrol ($p=0.954$) grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği bulundu. Ayrıca psikodrama öncesi ve psikodrama sonrası değişimler incelendiğinde hem deney hem de kontrol gruplarında istatistiksel olarak anlamlı bir düşüş olduğu bulundu ($p<0.05$; Tablo 4-3). Psikodrama öncesi ve sonrası alınan puanlardan elde edilen farkların ise iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği saptanmadı. Psikodrama ergenlerin düşmanlık puanları üzerinde etki göstermedi.

Dolaylı saldırganlık alt ölçeğinde; psikodrama öncesi puanların deney ($p= 0.004$) ve kontrol ($p=0.222$) grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği bulundu ($p<0.05$; Tablo 4-3). Psikodrama sonrasında ise iki grup arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı değildir. Ayrıca psikodrama öncesi ve psikodrama sonrası

değişimler incelendiğinde; deney grubunda istatistiksel olarak anlamlı bir düşüş meydana gelirken kontrol grubunda anlamlı bir değişim olmadığı görüldü. Psikodrama öncesi ve sonrası alınan puanlardan elde edilen farkların ise iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur ($p<0.05$; Tablo 4-3). Deney grubunda meydana gelen puan farkının kontrol grubuna göre anlamlı şekilde fazla olduğu bulundu. Psikodramanın dolaylı saldırganlık puanlarında azalma yaratarak deney grubu lehine etki görüldü.

Toplam saldırganlık ölçek puanlarında; psikodrama öncesi puanların deney ve kontrol grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği bulundu ($p<0.05$; Tablo 4-3). Psikodrama sonrasında ise iki grup arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı değildi. Psikodrama öncesi ve psikodrama sonrası değişimler incelendiğinde; deney grubunda istatistiksel olarak anlamlı bir düşüş meydana gelirken kontrol grubunda anlamlı bir değişim olmadığı görüldü. Psikodrama öncesi ve sonrası alınan puanlardan elde edilen farkların ise iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği bulundu ($p<0.05$; Tablo 4-3). Deney grubunda meydana gelen puan farkının kontrol grubuna göre anlamlı şekilde fazla olduğu saptandı. Psikodrama toplam saldırganlık puanlarında azaltarak deney grubu lehine etki gösterdi.

Tablo 4-4: Deney ve Kontrol Gruplarının Sosyal Uyum Ölçeği'nden Aldıkları Puanların Gruplar Arası Karşılaştırılması (N=16)

	Deney Grubu (n=8)		**Kontrol Grubu (n=8)**		
SUKDÖ	**X± S.S**	**Med (min - maks)**	**X± S.S**	**Med (min - maks)**	**Gruplar arası p**
Psikodrama Öncesi	30.25 ± 4.65	31.5 (23 - 37)	22.25 ± 5.82	22 (12 - 32)	0.009* (t=3.035)
Psikodrama Sonrası	41.25 ± 5.2	39.5 (34 - 49)	25.13 ± 4.29	25.5 (18 - 32)	0.0001** (t=6.763)
Grup İçi p	0.002* (t=-4.602)		0.425 (t=-0.847)		
İki Grup Arası Fark	**-11 ± 6.76**	**-8.5 (-23 - -2)**	**-2.88 ± 9.6**	**-3 (-20 - 14)**	**0.071 (t=-1.957)**

**p<0.001, *p<0.05 istatistiksel olarak anlamlı farklılık; Gruplar arası karşılaştırmalar için t: Bağımsız gruplarda t testi; Grup içi karşılaştırmalar için t: Bağımlı gruplarda t testi

SUKDÖ'den alınan puanlar incelendiğinde; psikodrama öncesi ve psikodrama sonrası ölçek puanlarının deney ($p=0.009$) ve kontrol ($p=0.0001$) grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdi ($p<0.05$; Tablo 4-4). Her iki incelemede de deney grubunun puanlarının kontrol grubuna göre anlamlı şekilde yüksek olduğu

bulundu. Ayrıca psikodrama öncesi ve psikodrama sonrası değişimler incelendiğinde; deney grubunda istatistiksel olarak anlamlı bir artış meydana gelirken kontrol grubunda anlamlı bir değişim olmadığı bulundu. Psikodrama öncesi ve sonrası alınan puanlardan elde edilen farkların ise iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermedi. Ancak, deney grubunun psikodrama öncesi ve SUKDÖ aritmetik puan ortalaması arasındaki fark 11 iken; kontrol grubunda bu fark 2.88'dir. Bu sonuçlar psikodramanın deney grubundaki ergenlerin sosyal uyumlarını artırmada daha etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 4-5: Deney Grubunun Psikodrama Öncesi ve Psikodrama Sonrası Ölçek Puanlarının Karşılaştırması

Fark Ölçümler		Öfke ifade tarzları	Öfke içe vurum	Öfke dışa vurum	Öfke kontrolü	Toplam Öfke	Sosyal uyum	Fiziksel Saldırganlık	Sözel Saldırganlık	Öfke	Düşmanlık	Dolaylı Saldırganlık	Toplam Saldırganlık
Sürekli	r	0.084	0.477	0.668	-0,732*	0.688	-0.324	-0.005	0,734*	-0.044	0.630	-0.605	0.249
Öfke	p	0.843	0.232	0.070	0.039	0.059	0.433	0.991	0.038	0.917	0.094	0.112	0.552
Öfke İfade	r	1	0.540	0.689	0.050	0,781*	-0.132	0,745*	0.471	0.513	0.137	0.291	0,714*
Tarzları	p		0.167	0.059	0.906	0.022	0.755	0.034	0.239	0.193	0.746	0.485	0.047
Öfke İçe	r		1	0.641	-0,749*	0.692	-0.260	0.176	0.369	0.256	-0.126	-0.087	0.184
Vurum	p			0.086	0.033	0.057	0.533	0.677	0.368	0.541	0.766	0.839	0.662
Öfke Dışa	r			1	-0.510	0,921**	-0.488	0.305	0.633	0.203	0.568	-0.120	0.518
Vurum	p				0.197	0.001	0.220	0.462	0.092	0.630	0.142	0.778	0.189
Öfke	r				1	-0.423	0.393	0.357	-0.259	0.134	-0.098	0.416	0.196
Kontrolü	p					0.297	0.336	0.385	0.536	0.752	0.817	0.305	0.642
Toplam	r					1	-0.299	0.539	0,803*	0.346	0.495	-0.168	0.676
Öfke	p						0.471	0.168	0.016	0.401	0.213	0.691	0.066
Sosyal	r						1	-0.006	-0.273	-0.138	-0.236	-0.284	-0.250
Uyum	p							0.988	0.513	0.744	0.574	0.495	0.551

*p<0.05 istatistiksel olarak anlamlı ilişki; r: Pearson korelasyon katsayısı

Deney grubunda psikodrama öncesi ve sonrası alınan puanlardan elde edilen ölçek fark değerlerinin aralarında elde edilen ilişkilere bakıldığında; Sürekli öfke puanlarının sözel saldırganlık puanları ile istatistiksel olarak anlamlı, pozitif yönde ve kuvvetli ilişki gösterdiği bulundu. Öfke ifade tarzları puanlarının fiziksel ve toplam saldırganlık puanları ile istatistiksel olarak anlamlı, pozitif yönde ve kuvvetli ilişki gösterdiği bulundu. Toplam öfke puanlarının sözel saldırganlık puanları ile istatistiksel olarak anlamlı, pozitif yönde ve kuvvetli ilişki gösterdiği saptandı.

Tablo 4-6: Kontrol Grubunun Psikodrama Öncesi ve Psikodrama Sonrası Ölçek Puanlarının Karşılaştırması

Fark Ölçümleri		Öfke ifade tarzları	Öfke içe vurum	Öfke dışa vurum	Öfke kontrolü	Toplam Öfke	Sosyal uyum	Fiziksel Saldırganlık	Sözel Saldırganlık	Öfke	Düşmanlık	Dolaylı Saldırganlık	Toplam Saldırganlık
Sürekli	r	0.000	0.486	0.107	-0.412	0.615	-0.243	0.280	0,864*	0.436	0,830*	0.410	0,715*
Öfke	p	0.999	0.222	0.800	0.310	0.105	0.562	0.502	0.006	0.280	0.011	0.313	0.046
Öfke ifade	r	1	0.675	0,721*	0.442	0,789*	0.152	-0.060	0.356	0.112	-0.368	0.369	0.121
tarzları	p		0.066	0.043	0.273	0.020	0.719	0.887	0.386	0.792	0.369	0.368	0.775
Öfke içe	r		1	0,765*	-0.281	0,831*	0.172	0.146	0.509	0.248	0.312	0.540	0.450
vurum	p			0.027	0.500	0.011	0.684	0.731	0.197	0.554	0.453	0.167	0.263
Öfke dışa	r			1	-0.230	0.635	0.480	0.372	0.347	0.324	-0.054	0,788*	0.493
vurum	p				0.584	0.091	0.228	0.365	0.400	0.434	0.898	0.020	0.215
Öfke	r				1	0.095	-0.256	-0.464	-0.093	-0.249	-0.703*	-0.425	-0.501
kontrolü	p					0.823	0.540	0.247	0.826	0.551	0.05	0.294	0.206
Toplam	r					1	-0.029	0.124	0,812*	0.357	0.220	0.544	0.536
Öfke	p						0.945	0.769	0.014	0.386	0.601	0.164	0.171
Sosyal	r						1	0,782*	-0.135	0.542	-0.236	0.270	0.399
uyum	p							0.022	0.750	0.165	0.574	0.518	0.327

*p<0.05 istatistiksel olarak anlamlı ilişki; r: Pearson korelasyon katsayısı

Kontrol grubunun psikodrama öncesi ve psikodrama sonrası ölçek puanları karşılaştırıldıuğında; sürekli öfke puanlarının sözel saldırganlık, düşmanlık ve toplam saldırganlık puanları ile istatistiksel olarak anlamlı, pozitif yönde ve kuvvetli ilişki gösterdiği bulundu. Öfke dışa vurum puanlarının dolaylı saldırganlık puanları ile istatistiksel olarak anlamlı, pozitif yönde ve kuvvetli ilişki gösterdiği saptandı.

Öfke kontrolü puanlarının düşmanlık puanları ile istatistiksel olarak anlamlı, negatif yönde ve kuvvetli ilişki gösterdiği saptandı. Toplam öfke puanlarının sözel saldırganlık puanları ile istatistiksel olarak anlamlı, pozitif yönde ve kuvvetli ilişki gösterdiği bulunmuştur. Sosyal uyum puanlarının ise fiziksel saldırganlık puanları ile istatistiksel olarak anlamlı, pozitif yönde ve kuvvetli ilişki gösterdiği bulundu.

5. TARTIŞMA

Aileleri suça bulaşan ergenlerde psikodramanın öfke, saldırganlık ve sosyal uyuma etkisini incelemek amacıyla yarı deneysel desende yapılan bu araştırmadan elde edilen bulgular literatür doğrultusunda tartışıldı. Ülkemizde yapılan araştırmalar incelediğinde, ergenler üzerinde sosyal uyum, şiddet, saldırganlık, öfke ile ilgili birçok araştırmaya rastlamak mümkündür ancak bu alanda psikodramanın etkisinin araştırıldığı deneysel araştırmalar sınırlıdır.

Bu araştırmada SÖÖTÖ Sürekli Öfke alt ölçeğinden alınan puanlar incelendiğinde; sürekli öfke, kişinin genelde kendini nasıl hissettiğini, ne derece öfke yaşadığını belirten bir durumdur. Bu bulguya göre deney grubundaki ergenlerin hissedilen sürekli öfkelerinde azalma olmuştur.

Bu araştırmada SÖÖTÖ Öfke İfade Tarzları alt ölçeğinden alınan puanlar incelendiğinde; iki grupta da anlamlı bir değişim meydana gelmediği bulunmuştur. Öfke ifade tarzları alt ölçeği, genelde ne sıklıkta sözü edilen şekilde davrandığını ifade eden bir durumdur. Bu çalışmada, psikodramanın bu sonuca bir etkisi olmadığı saptanmıştır.

Bu araştırmada SÖÖTÖ Öfke İçe Vurum alt ölçeğinden alınan puanlar incelendiğinde; psikodrama sonrası deney grubunda istatistiksel olarak anlamlı bir düşüş meydana gelirken kontrol grubunda anlamlı bir değişim olmadığı bulunmuştur. Bu bulgu, deney gurubundaki ergenlerde öfke içe vurumunun azaldığını göstermiştir. Bu sonuç psikodrama uygulamasının ergenlerin kendini ifade etme becerisi üzerine olumlu etkisi olduğunu düşündürmektedir.

Bu araştırmada SÖÖTÖ Öfke Dışa Vurum alt ölçeğinden alınan puanlar incelendiğinde; deney grubunda istatistiksel olarak anlamlı bir düşüş meydana gelirken kontrol grubunda anlamlı bir değişim olmadığı bulunmuştur. Bu bulgu, deney gurubundaki ergenlerde psikodrama sonrası öfke dışa vurumunun azaldığını göstermiştir.

Bu araştırmada SÖÖTÖ Öfke Kontrolü alt ölçeğinden alınan puanlar incelendiğinde; psikodrama öncesi ve sonrası alınan puanlardan elde edilen farkların iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur. Bu sonuç deney grubundaki ergenlerin psikodrama sonrası öfkelerini daha iyi kontrol edilebildiğini göstermektedir.

Bu araştırmada SÖÖTÖ'den alınan toplam puanlar incelendiğinde; deney grubunda psikodrama sonrası istatistiksel olarak anlamlı bir düşüş meydana gelirken kontrol grubunda anlamlı bir değişim olmadığı bulunmuştur. Psikodrama öncesi ve sonrası alınan puanlardan elde edilen farkların ise iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği saptanmıştır. Deney grubunda meydana gelen puan farkının kontrol grubuna göre anlamlı şekilde yüksek olduğu bulunmuştur. Ölçek alt boyutlarında, deney grubun lehine yaşanan puan değişimlerinin fazla oluşu toplam ölçek puanlarına da yansımıştır. Bu veriler doğrultusunda; psikodrama uygulamasının ergenlerin öfke puanlarında olumlu değişimler yarattığı söylenebilir.

Literatürde psikodramanın şiddet davranışları ve çatışma çözümleri üzerine etkisini ele alan çalışmalar incelendiğinde Gezait ve arkadaşları (2012), ergenlerde okul içi şiddet düzeyini azaltmada psikodramanın uygun bir müdahale olduğu sonucuna varmıştır. Karataş (2011), psikodramanın çatışma çözme becerilerini geliştirdiğini; Karataş ve Gökçakan (2009) psikodrama çalışmasında, saldırganlık düzeyinde azaltıcı sonuçları olduğunu; Reis ve arkadaşları (2008), psikodramanın öfkeyi azalttığını; Amatruda (2006), psikodrama uygulaması sonucunda öğrencilerin negatif davranışlarında azalma olduğunu belirtmiştir. Fong (2006) ise şiddet durumları ile baş etme becerilerinde anlamlı sonuçlar elde etmiştir. Wathney (1979) çalışmasında suça karışan ergenlerde psikodramanın iletişim ve empati becerilerini geliştidiğini belirtmiştir. Literatür, psikodramanın şiddet davranışını azaltmaya yönelik çeşitli tedbirler arasında uygun yöntemlerden biri olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla mevcut araştırma bulgularında elde edilen benzer sonuçlar literatür ile uyumlu olup, psikodramanın ergenlerin öfke yönetiminde etkili olduğunu düşündürmektedir.

Bu araştırmada, SÖ ile ilgili sonuçlar değerlendirildiğinde; psikodrama sonrası fiziksel saldırganlık alt ölçeği, sözel saldırganlık alt ölçeği, öfke alt ölçeği, düşmanlık alt ölçeği, dolaylı saldırganlık alt ölçeği puanlarında ve toplam saldırganlık ölçeği puanında deney grubu lehine azalma olduğu saptanmıştır.

Bu sonuçlardan yola çıkarak psikodramanın deney grubundaki ergenlerin fiziksel şiddet eğitimlerini azaltmada ve dürtülerini kontrol etmede etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Deney ve kontrol grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark yaratacak düzeyde olmamakla birlikte, psikodramanin ergenlerde sözel saldırganlık düzeyini azaltmada etkili olması araştırma bulguları açısından olumlu bir gelişmedir. Sözel saldırganlığın toplumda fiziksel saldırganlığa göre daha yaygın oluşu, yasal ve toplumsal

yaptırımın olmayışı, hemen hemen her gün ailede, akranlar arasında, siyasiler arasında, medyada ve bir çok yerde sözel saldırganlığa maruz kalınması veya tanık olunması gibi nedenlerle fiziksel saldırganlığa nazaran görece "normal" sayılmasından kaynaklanmış olabilir.

Mevcut çalışmada, öfke alt ölçeğinden alınan bulgular ele alındığında, ergenlerin uyarılma ve kontrol duygusuna karşı öfkelerini kontrol edebilme durumunda ve öfke dışa vurumunda, deney grubu lehine olumlu etki olduğu görülmüştür.

Yine öfke alt boyutunda deney grubu lehine düşüş olması, ergenlerin sosyal uyumsuzluklarında azalma olduğunu, ergenlerin bundan sonrası için yasal ve toplumsal kurallara uyumlarının artacağını düşündürmektedir. Uyumun artması sosyal yabancılaşma, paranoya davranışı ve küskünlüğün azalmasını da beraberinde getirecektir. Ailesi suça karışmış ergenler için bu durum hayata tutunmalarını, sosyal etkileşimlerini, kişilerarası ilişkilerini iyileştiren olumlu bir sonuçtur. Burada kontrol grubunun puanlarında psikodramadan bağımsız düşüş olması, tesadüfi olabileceği gibi, eğitim gördüğü halk eğitim merkezindeki diğer etkleşimlerden de kaynaklanabilir. Psikodramanın deney grubundaki ergenlerin fiziksel ve sözel saldırganlığını azaltmasında etkili oluşu, öfke ve dolaylı saldırganlığı azaltması, etkileşim içerisinde olduğu kontrol grubundaki ergenlere olumlu şekilde yansımış olabilir.

Dolaylı saldırganlık alt boyutu, bireyin doğrudan yüzleşmeden kaçınma durumlarında öfkelenme eğilimini değerlendirmektedir. Öfke alt boyutundaki düşüşün, deney grubunun bu alt boyut puanlarını doğrudan etkilediği sonucuna varılmıştır.

Bu araştırmada SÖ'den alınan toplam puanlar incelendiğinde; psikodramanın saldırganlığı azaltmada etkili bir yöntem olduğu söylenebilir. Psikodrama uygulamasının, deney grubundaki ergenlerin saldırganlık ölçek puanlarında düşüş sağlayarak olumlu etki ettiği söylenebilir. Literatürde az da olsa bu araştırmanın sonuçları ile uyumlu çalışma sonuçlarına rastlanmaktadır. Karataş (2011) çalışmasında psikodramanın, fiziksel ve dolaylı saldırganlık, öfke, düşmanlık puanları üzerinde etkili olduğunu, sözel saldırganlık puanları üzerinde ise etkili olmadığını bildirmektedir. Sung-Hee (2009) aile içi şiddet mağdurlarının değişim motivasyonlarını artırmalarına yardımcı olmak için psikodramanın etkisini ortaya koyduğu çalışmada, psikodramanın bireylerin değişime hazır olmalarını, değişimin önemini ve değişime olan güveni geliştirdiğini belirtmektedir. Çalışmada bireylerin özellikle olumsuz duygu veya davranış kalıplarını ortadan kaldırmak istediklerinde, psikodramanın ev içi şiddet mağdurları üzerinde önemli bir

etkisi olduğu gösterilmiştir. Bu araştırmada da ergenlerin olumsuz duyguları nedeniyle davranışlarına yansıyan negatif tutumların psikodrama ile iyileştirilmiş olması benzer çalışmayı destekler niteliktedir.

Aileleri suça bulaşan ergenler, aile bireylerinden birinin şuç işlemesi nedeniyle yaşamlarının en azından bir döneminde travmatik sayılabilecek durumlarla karşı karşıya kalmışlardır. Bu travmatik durumlar ekonomik ve sosyal kayıp, akran zorbalığına maruz kalma, duygusal ve fiziksel şiddete uğrama gibi değişik şekillerde olmuş olabilir. Literatüre göre psikodramanın travma mağdurlarında etkili olduğu belirtilmiştir. (Dayton 2005; Hudgins 1998; Kipper 1998). Bucuta ve arkadaşları (2018) istismar edilmiş kadınlarda psikodramanın kadınların yaşamlarında eylemi teşvik etme ve esnekliğe yol açan uyarlanabilir başa çıkma stratejilerini başlatma potansiyeline sahip olduğunu belirtmiştir. Blatner'e (2002) göre; psikodrama bireylerin edindiği olumsuz tecrübelerden dolayı hissettiği negatif duygu ve düşüncelerin yarattığı sıkıntıların giderilmesinde, geçmiş dönemde yaşananlardan dolayı pişmanlık duyma, ileriye yönelik gelecek kaygısı hissetme ve travmaların yalnızca konuşarak değil tekrardan yaşatılarak canlandırılmasını sağlayan bir yöntemdir. Psikodramanın temelinde, eski tecrübelerini deneyimleyen bireyin, yeni tecrübelerini de iyileştirici duygusal deneyim olarak yeniden şekillendirmesi gerektiği inancı yer almaktadır (Demirbaş 2009). Altınay'a (2009) göre de; psikodrama ile yaşananların tekrarlaması yoluyla bireylerde bu değişikliği yaratmak mümkündür. Dökmen (2013), benzer şekilde psikodrama ile bireylerin iç görü kazanarak yeni davranışları geliştirmesinin mümkün olduğunu vurgulamıştır. Psikodrama olumsuz döngüleri değiştirmek için bilinçaltına uzanan bir köprü görevi görür ve bireyin farkında olmadığı olumlu özelliklerin incelenmesini ve entegre edilmesini sağlar (Toscani 1998). Dolayısıyla ergenlerde psikodrama uygulamasının saldırgan davranışlar üzerine etkili olduğu sonucuna varıldığı söylenebilir.

Bu araştırmada SUKDÖ'den alınan puanlar incelendiğinde; psikodramanın deney grubundaki ergenlerin sosyal uyumlarını artırmada etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Kontrol grubunda psikodrama sonrası saptanan ölçek puanlarındaki artışın tesadüfi olduğu düşünülmektedir. Ayrıca deney grubunun puanlarında kontrol grubuna göre anlamlı fark olması, ergenlerin sosyal uyumlarında iyileşme farkı yaratan etkinin psikodrama olduğunu düşündürmektedir. Bu araştırmada ergenlerin toplam saldırganlık puanlarında düşüş olması nedeniyle de ergenlerin sosyal uyum puanlarında artış olması beklenen ve birbiri ile uyumlu bir sonuçtur. Petzold (1979) çalışmasında, bir yıl süren

psikodrama sonucunda katılımcıların sosyal ilişkilerini geliştirdiğini belirtmiştir. White ve arkadaşlarının (1982) çocuk sahibi kadınlar ile yaptığı çalışmada sonuçlar, psikodramanın annelerin kendi kabullerini, öz-denetimlerini, sorumluluklarını ve sosyalleşmelerini artırarak tutumlarını olumlu yönde değiştirmede etkili olduğunu göstermiştir. Bulut (1997), kız yetiştirme yurdundaki ergenlerle psikodrama, etkileşim ve kontrol gruplarından oluşan çalışmasında, psikodrama grubundaki üyelerin sosyal uyum becerilerinde daha olumlu sonuçlar alındığını belirtmiştir. Carpenter ve Sandberg (1985) psikodramanın küçük bir grup suçlu ergende ego gücünün iyileştirilmesinde ve sosyalleşme becerilerinin geliştirilmesinde etkili olduğunu belirtmiştir. Rehberli dramatik eylem, bir grupta ortaya çıkan soruları veya sorunları incelemek için kullanılır. Bu nedenle, psikodrama agresif bozuklukları azaltma ve sosyal uyumu arttırmada etkili bir yaklaşım olarak kullanılmaktadır.

Psikodrama ile yapılan diğer çalışmalara bakıldığında; psikodramanın iletişim becerilerini geliştirdiği (Yoldaş 2006; Gözüaçık 2013); kendini tanımaya katkı sağladığı (Kranz ve ark. 2007; Oflaz ve ark. 2011); atılgan tutum geliştirdiği, empatik beceriyi artırdığı (Doğan 2018; Özdağ 1998; Bairn ve ark.1999; Kalkan ve Özdel 2005); öğrencilerde kaygıyı azalttığı (Aslan Dikme 2008; Görkem ve Tüccar 2018); sorun çözme becerisini artırdığı (Ulupınar 2014); çatışma çözümüne etkisinin olduğu (Samantaray ve ark. 2016; Racelyte 2006); sosyal anksiyete bozukluğu belirtilerini iyileştirdiği (Purehsan ve Saed 2010; Doğan 2010; Akinsola ve Udoka 2013); madde kullanımı ve şiddeti önlemeye yardımcı olduğu (Gatta ve ark. 2010); anksiyete ve depresyon belirtilerinin azaltılmasında etkili olduğu (Carbonell ve Parteleno (1999); girişkenliği artırdığı (Üneri 2016); sosyal kaygıyı azalttığı (Akinsola ve Arnold 2013) saptanmıştır. Tavkar ve Hansen (2011), psikodramanın çocuklara travmalarını sahneleme, yönlendirme ve gerçekleştirme imkânı sunduğunu, bu sayede çocukların birçok psikiyatrik semptomunun azaldığını bildirilmiştir. Yapılan tüm bu çalışmalar dikkate alındığında psikodramanın çocuk ve ergenlerde olumlu davranış geliştirmede etkili bir yöntem olduğu söylenebilir. Carbonell ve Parteleno'nun (1999) travmatize olmuş ortaokul çağındaki kız çocuklarında psikodramanın etkinliğinin incelendiği araştırmalarında, psikodrama sonrasında kız çocuklarında içe kapanma davranışları, anksiyete ve depresyon belirtilerinde azalma görüldüğü belirtilmiştir. Dilsiz'in (2001), bir grup ergenle yaptığı psikodramada ergenlerin, bireysel ve kişilerarası güçlüklerini psikodrama yöntemiyle fark ettiklerini ve sorunlarının aşılmasında psikodrama yönteminin destek sağladığını belirtmiştir. Yoldaş

(2006) ergenlerle psikodrama tekniklerinin iletişim kurma becerilerinin geliştirilmesine etkisini incelediği çalışmada, psikodramanın grup üyelerinin kendisi, yakınları ve sosyal çevresiyle olan ilişkilerinde iletişim kurma becerilerine katkısı olduğunu bildirmiştir. Gözüaçık (2013) psikodrama grup terapisinin, boşanmış anne-baba ve çocuklarında; duyguların ifade edilmesi, empati yapabilme, farkındalıkların artırılarak uygun iletişim becerilerinin gelişiminde yararlı olduğunu belirtmiştir. Üneri (2016) yaptığı çalışmada, sosyal anksiyete bozukluğu olan ergenlerle psikodrama tekniği kullanılarak çekingen kişilik özellikleri olan grup üyelerinin girişkenliğini artırdığını bildirmiştir. Yardımcı yöneticilerin katıldığı grup oyunlarında grup üyelerinin spontanitesinin ve yaratıcılıklarının arttığı görülmüştür. Ayrıca Fong (2006) çalışmasında psikodramadaki başarının ergenlerde özellikle daha belirgin olduğunu belirtmiştir. Yapılan çalışmalara bakıldığında, psikodramanın çocuk ve ergenlerde olumlu davranış geliştirmede etkili bir yöntem olduğu söylenebilir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmada, psikodrama sonrası deney grubunda Sürekli Öfke Ölçeği ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği'nin alt boyutları olan öfke içe vurum, öfke dışa vurum, öfke kontrol ve toplam öfke puanlarında deney grubunun lehine istatistiksel olarak anlamlı değişim meydana gelirken kontrol grubunda anlamlı bir değişim olmadığı bulundu. Psikodrama sonrası Saldırganlık Ölçeği ve alt boyutları olan fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık ,öfke, düşmanlık, dolaylı saldırganlık puanlarında deney grubu lehine istatistiksel olarak anlamlı bir azalma olduğu saptandı. Psikodrama sonrası her iki grubunda Sosyal Uyum Ölçeği puanlarında artış olmuştur. Ancak, deney grubunun puanlarının kontrol grubuna göre anlamlı şekilde yüksek olduğu görüldü. Sonuç olarak araştırmada, psikodramanın ailesi suça bulaşan ergenlerin şiddet eğilimini azalttığı ve sosyal uyum becerilerinde artış sağladığı görüldü.

Öneriler

- Örneklem sayılarının daha fazla olduğu yeni çalışmaların yapılması,
- Çalışma tek bir bölge ile kısıtlı olduğundan, etkinliğini değerlendirmek üzere farklı bölgelerde tekrarlanması,
- Toplum ruh sağlığı ve çocuk/ergen ruh sağlığı hemşirelerinin danışmanlık rolleri kapsamında, uluslararası geçerli psikoterapi eğitimleri alarak, dezavantajlı ergen gruplar ve aileleri ile şiddeti önleme ve sosyal uyumu arttırmaya yönelik koruyucu ruh sağlığı hizmetleri verilmesi önerilmektedir.

Psikodrama Oturumları

1. Oturum: Tanışma

Tanışma, çalışmanın tanıtılması, grup sözleşmesinin görüşülmesi yapıldı. Grup üyeleri programın ilkeleri, amaçları ve içeriği, sürecin niteliği, uyulması gereken kurallar hakkında bilgi sahibi oldu. Isınma oyunları olarak ismin önüne sıfat ekle ve tanımadığın biriyle beş dakika konuş oyunu oynandı. Seçtikleri sıfatları neden seçtikleri ve kendilerinin hangi özellikleri ile uyumlu oldukları paylaşıldı.

2. Oturum: Duyguları Keşfetme

Bir önceki haftanın değerlendirmesi ile oturuma başlandı. Grup üyelerinin tanışma oturumunda sıfatlar ve aileleri ile yaşadıkları sorunlar konuşuldu. Sonrasında üyeler ailelelerinin onlara verdikleri rolde hissettikleri duyguları, olumlu ve olumsuz yönleri ile değerlendirdiler. Duygularını anlamlandırmaları için "Duygusal yayılmalar" adlı oyun oynandı. Grup üyelerinin bir kısmı aileleri (bakım veren) rolünde hissettikleri duyguları paylaştılar. Üyelerin bir kısmı ise paylaşımda bulunmadı.

3. Oturum: İletişimde Güven İlişkisi ve Duyguyla Yüzleşme

Bir önceki haftanın değerlendirmesi ile oturuma başlandı. Grup çalışmalarında iletişimini engelleyen güven ve iş birliği ile ilgili duygularını fark etmeleri ve bastırılmış olan duygularıyla karşılaşmaları oynandı. Kişilerarası iletişim esnasında yaşadıkları güven ve güvensizlik ile ilgili duygularını ifade ettiler. Bastırdıkları öfke, üzüntü, hayal kırıklığı gibi duyguları fark ettiler. Güven halkası oyunu oynandı.

4. Oturum: Duyguları Anlama ve Kabul Etme

Bir önceki haftanın değerlendirmesi ile oturuma başlandı. Empati becerilerini geliştirme, diğer insanların davranışlarının altında yatan duyguyu keşfetme, yaşamlarına kattıklarını iyi ve kötü yönüyle kabul etme çalışıldı. Her birey o an hissettikleri duygu ile ilgili açıklamalarda bulundu. Yönerge olarak oturdukları yerden bir heykel olmaları söylendi. Her birey bir başkasının heykeline ekleme yaptı. Ekleme yaptıkça diğer insanların heykele yaptıkları yorumlamaları algıladılar.

5. Oturum: Duygunun İfadesi

Bir önceki haftanın değerlendirmesi ile oturuma başlandı ve neler hissettikleri soruldu. Duyguları fark etmeleri için gözler kapalı olarak yaklaşık beş dakika beklenildi. Sonrasında ayağa kalkılması ve hissedilen duygularla hareket edilmesi istendi. Duygunun ne olduğu söylenmeden gösterilmeye çalışıldı. Grup üyeleri sırayla duygularını eylemle gösterdiler ve grup üyeleri duyguyu anlamaya çalışarak karşılık vermeye başladılar.

Paylaşımda duyguları anlaşılmayanların öfkelendikleri geri bildirimi alındı. Sözel olarak belli edilen öfke grup tarafından komik olmakla beraber şiddete başvurmadan da duygularını ifade edebileceklerini söylediler.

6. Oturum: Öfkelerin Toplantısı

Bir önceki haftanın değerlendirmesi ile oturuma başlandı. Isınma oyunu olarak "Geçen hafta beni en çok ne kızdırmıştı?" diye düşünmeleri ve yaşadıkları durumu sahnelemeleri istendi. Öfkeleri hakkında konuşmaları istendi. Öfkelerinin nedeni, miktarı, kimlere yöneltebildikleri, kimlere yöneltemedikleri, sonucunda neler yaşadıklarını paylaştılar. Yere bir çizgi çizildi ve öfkeli ve öfkesiz olma hali sahnelendi. Zaman-zaman bazı üyeler çok yoğunlaştı ve protagonist merkezli bir çalışmaya ihtiyaç duyuldu. Öfkelerle toplantı yaparak çalışma sonlandırıldı. Çalışmanın sonlandırılmasından sonra paylaşım yapıldı.

7. Oturum: **Öfke Makinesi, Sevgi Makinesi**

Bir önceki haftanın değerlendirmesi ile oturuma başlandı. Gurubun öfkesini ortaya çıkarmak ve grup katarsisini sağlamak amacıyla öfke makinesi ve sevgi makinesi oyunu kullanıldı. Grup üyelerinden sahnede kendilerinden oluşan, hareketli, sesli bir makine oluşturmalarını ve bu makineyi çalıştırmaya başlamaları istendi. Bu makinenin öfke üreten bir makine olacağı söylendi. Grup üyeleri bu makinede herhangi bir parça oldular. Her türlü olanağı kullanarak çeşitli öfkeler gösterdiler. Ara verildikten sonra bu çalışmanın ardından üyelerden bu defa sevgi üreten bir makine yaratmaları istendi. Çalışmanın tamamlanması ile birlikte paylaşım aşamasına geçildi. Üyelerin, öfke, bağlılık, korunma ihtiyacı gibi duygularını dile getirmelerine olanak sağlandı.

8. Oturum: Sıkıntı Verici Durumlar

Bir önceki haftanın değerlendirmesi ile oturuma başlandı. Evde kendilerine sıkıntı veren ve öfkelendiren fakat öfkelerini ortaya koyamadıkları anları düşünmeleri istendi. Aileleri ile yaşadıkları sorunları ve öfkelerini genellikle kendilerinden daha güçsüz kişilere şiddet olarak uyguladıklarını anlattılar. Grubun artık paylaşımlarını daha kolay yaptığı gözlemlendi.

9. Oturum: Empati ve Çatışma Çözümü

Bir önceki haftanın değerlendirmesi ile oturuma başlandı. Grup üyelerinin yerine geçerek geçen hafta yaşadıkları sıkıntılı olayları sahnelediler. Sırasıyla üyeler isteklerinin hemen yerine gelmesini istediler. Üyeler ebeveynleri ile yer değiştirerek hayata biraz da onların rolünden bakma fırsatı buldular. Paylaşım sırasında rolde çok zorlayıcı olduklarını ve

kendileriyle baş edemediklerini, sonunda şikayet ettiklerini ve anne babaları ya da öğretmenleri gibi davrandıklarını ifade ettiler.

10. Oturum: Kapanış

Grup üyelerinin tüm süreci ve kazanımlarını değerlendirmeleri yapıldı. Grup üyeleri grup sürecini değerlendirdiler. Kazanımlarını ifade ederek ve grup ile paylaştılar. Kör kuyu oyunu oynanarak üyelerin atmak istedikleri kötü şeyler kuyuya atıldı

7. KAYNAKLAR

Acar, G., Demir A., Görmez D., ve Keser İ. (2015). Aile ve çocuk suçluluğu ilişkisi. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal,* **1**, 11–3. Erişim 16.09.2018. https://dergipark.org.tr/tr/pub/husbfd/issue/7893/103926

Akduman, G.G., Akduman, B., ve Cantürk, G.(2007). Ergen suçluluğunda bazı kişisel ve ailesel özelliklerin incelenmesi. *Türk Pediyatri Arşivi*, **42**, 156–61. Erişim 12.05.2018. https://www.journalagent.com/tpa/pdfs/TPA_42_4_156_161.pdf

Akinsola, F.E., ve Udoka, A.P. (2013). Parental influence on social anxiety in children and adolescents: its assessment and management using psychodrama. *Psychology,* **4(3),** 246-253. Erişim 13.06.2019. https://www.scirp.org/pdf/PSYCH_2013032815593823.pdf

Akkaya, C., Sarandöl, A., Esen-Danacı, A., Sivrioğlu, E.Y., Kaya, E. ve Kırlı, S. (2008). Sosyal uyum kendini değerlendirme ölçeği (sukdö) türkçe formunun geçerlik ve güvenilirliği. *Türk Psikiyatri Dergisi,* **19(3)**, 292-299. Erişim 22.05.2019. https://toad.halileksi.net/sites/default/files/pdf/sosyal-uyum-kendini-degerlendirme-olcegi-sukdo-toad.pdf.

Alıcı Ulupınar, S. (2009*).* Psikodrama Dersinin Öğrenciler Taraf›ndan Değerlendirilmesi. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi,* **6**, 6-40.

Altınay, D.(2011). *Çocuk psikodraması*. İstanbul: Sistem Yayıncılık: 39-44

Altınay, D. (2008).*Psikodrama Grup Psikoterapisi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Altınay, D. (2015).*Psikodrama Grup Terapisi El Kitabı*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Altınay, D. (2009). Psikodrama 400 ısınma oyunu ve yardımcı teknik. İstanbul: Sistem Kitabevi.

Amatruda, M. (2006). Conflict resolution and social skill development with children. *Journal of Group Psychotherapy, Psychodrama & Sociometry*, **58(4),** 168-181. Erişim 17.06.2019. https://www.questia.com/library/journal/1G1-146957395/conflict-resolution-and-social-skill-development-with

Andiç, S. (2013). Ergenlik döneminde zihni meşgul eden konularla ilişkili değişkenler: Bağlanma tarzları, öz-şefkat ve psikolojik belirtiler. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı, Ankara.

Aslan Dikme, Ş. (2008). Sınav kaygısı yaşayan ergenlerle psikodrama çalışması, Abdülkadir Özbek Psikodrama Enstitüsü, Psikodrama Bitirme Tezi, İstanbul.

Avcı, M. (2008). Tutuklu çocuklar üzerine bir araştırma: çocukların suça yönelmesinde etkili olan toplumsal nedenler ve çözüm önerileri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, **11**,49-73. Erişim 17.06.2019. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/32084.

Bairn, C., Allam, J., Eames, T., Dunford, S., ve Hunt, S.(1999). The use of psychodrama to enhance victim empathy in sex offenders: An evaluation. *Journal of Sexual Aggression,* **4(1)**, 4-14, Erişim 13.06.2019. https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13552609908413278.

Bishop, S., ve Coxhead, J. (2010). Prevention is betterthancure: Reducingyouthoffending. *British Journal of School Nursing*, **5(4),** 195-197. Erişim 14.02.2019.
https://www.magonlinelibrary.com/doi/abs/10.12968/bjsn.2018.13.10.490

Blater, A. (1993).*Psikodrama ile İletişim Dünyamıza Adımlar*. Ankara: Grup Psikoterapileri Derneği: 7-45.

Blatner, A. (2002). *Psikodramanın Temelleri Tarihçe, Kuram, Uygulama,* (Çev: G Şen) İstanbul: Sistem Yayıncılık: 279.

Blomkvist, L.D., ve Rützel T. (2013). Artık Gerçeklik ve Ötesi. (N. Uçtum Muhtar Çev. Ed.). P. Holmes, M. Karp, M. Watson (Ed.), *Moreno'dan Bu Yana Psikodrama içinde.* Ankara: Nobel Akademik Yayınları:235-257.

Boynton, H ve Greenhalgh, T. (2004) Hands-on guide to questionnaire research: Selecting, designing, and developing your questionnaire. *BMJ (online),* 328(7451),1312-5. Erişim17.06.2018 https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC420179/

Bucuta, MD., Dima, G., ve Testoni, I.(2018). "When You Thought That There Is No One and Nothing": The Value of Psychodrama in Working With Abused Women. *Frontiers in Psychology*, **9**, 1-16.

Bulut, I. (1997).Yetiştirme yurdunda kalan kızlarla psikodrama, Psikodramatistlik Tezi. Abdülkadir Özbek Psikodrama Enstitüsü, Ankara.

Burwell, D.M., Psychodrama. Canadian Nurse 1969; **65**, 44-6.

Butz, A.M., ve Walker, M. (2007). Winkelstein M. Shared decision making in school age children with asthma. *Pediatric Nurse*, **33**, 111-6.

Büyüköztürk, Ş. (2005). Anket geliştirme. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, ***3 (2),*** 133-151. Erişim 21.04.2018. https://dergipark.org.tr/tr/pub/tebd/issue/26124/275190#article_cite

Can, S. (2002). Aggression Questionnaire" adlı ölçeğin Türk popülasyonunda geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. (Tıpta uzmanlık). GATA Haydarpaşa Eğitim Hastanesi Psikiyatri Anabilim Dalı, İstanbul.

Carbonell, D.M. ve Parteleno-Barehmi, C. (1999). Psychodrama groups for girls coping with trauma. *International Journal of Group Psychotherapy, **49*****(3),** 285–306. Erişim 16.06.2018 https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00207284.1999.11732607

Carpenter, P., ve Sandberg, S. (1985). Further psychodrama with delinquent adolescents. *Adolescence,* **20**, 599-604.

Cheung, C.K., Ngai, N.P., ve Ngai, S.S.Y.(2007). Family strain and adolescent delinquency in two Chinesecities, Guangzhou and Hong Kong. *Journal of Child and Family Studies*, **16**, 626–41.

Cüceloğlu, D. (http://www.dogancuceloglu.net/yazilar/520-ergenlik-ve-ofke-sorusu.Erişim 01 .04. 2019.

Çam, O., ve Engin, E. (2014) Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği: *Bakım Sanatı*. (l.basım). İstanbul: İstanbul Tıp Kitabevi: 2013-1024.

Çeliköz, N., Seçer, Z., ve Durak, T. (2008). Suç işleyen ve işlemeyen çocukların düşünme becerileri ve ahlaki yargılarının incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25, 335–50.

Dayton, T. (2005). The use of psychodrama in dealing with grief and addiction-related loss and trauma. *Journal of Group Psychotherapy*, 58, 15–34.

Demirbaş, P. (2009). *Gençlerle Sınav Kaygısı Üzerine Psikodrama Çalışmaları*, Ankara: Maya Akademi: 17-66.

Dilsiz, A. (2001). Bir ergen grubunun psikodrama uygulaması ve gruptan okula yönelen sosyometrik inceleme, Psikodrama Tezi. Abdülkadir Özbek Psikodrama Enstitüsü, Ankara.

Djuric, Z. Veljkovic, J. ve Tomic, M. (2006). *Psychodrama: A Beginner's Guide*. London: Jessica Kingleys Publishers:11-29.

Dogan, T. (2010).The effects of psychodrama on young adults' attachment styles. *The Arts in Psychotherapy*, 37(2), 112–119.

Doğan, T. (2018). The effects of the psychodrama in instilling empathy and self-awareness: a pilot study. *Psyhology Journal* ***7,*** 227–38. Erişim 17.06.2018https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/pchj.228.

Dökmen, Ü. (2013). *Sosyometri ve psikodrama*. İstanbul: Remzi Kitabevi: 21-239.

Falk, D., Thompson, S.J., ve Sanford, J. (2014). Posttraumatic stress among youths in juvenile detention. *Journal of Evidence Based Social Work* **11,** 383–91.Erişim14.05.2019.https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10911359.2014.897111

Fong, J. (2006). Psychodrama as a preventative measure: teenage girls confronting violence. *Journal of Group Psychotherapy, Psychodrama & Sociometry,* ***59***(3), 99–108. Erişim 05.11.2018.https://doi.org/10.3200/JGPP.59.3.99-108

Gatta, M., Lara, D.Z., Lara, D.C., Andrea, S., Paolo, T.C., ve ark. (2010). Analytical psychodrama with adolescents suffering from psycho-behavioral ldisorder: short-termeffects on psychiatric symptoms. *The Arts in Psychotherapy*, ***37***(3): 240–7. Erişim 16.06.2018 https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0197455610000614

Gezait, M.K., Mey, C.S.S., Abdullah, Y.L.M.N. (2012). The role of psychodrama techniques to decrease the level of school violence in the arab world. *Interdisciplinary Journal Of Family Studies*, **XVII**. (2);165-185. Erişim 16.06.2018.https://ijfs.padovauniversitypress.it/system/files/papers/19-khaled-paper-conference-school-violence-12-7.pdf

Gladding, ST. (2003). *Group Work a Counselling Specialty*. New Jersey: Merrill Prentice Hall: 422-433.

Gökler, B., ve Danışman I. (2011). *Çocuk ve Ergenlerle Grup Psikoterapisi ve Psikodrama*. *Dr. Abdülkadir Özbek Psikodrama Enstitüsü Dergisi*, **(3)** 7-28.

Gökler, B., ve Gökler, I. (2007). Çocuk ve Ergenlerde Grup Psikoterapisi ve Psikodrama. *Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları*, İstanbul: Golden Print: 893-915

Gökler, B. (2017). Bir grup psikoterapisi yöntemi olarak psikodrama. *Türkiye Klinikleri J Child Psychiatry-Special Topics. **3***(2),77-83. Erişim 26.06.2019. https://www.turkiyeklinikleri.com/article/tr-bir-grup-psikoterapisi-yontemi-olarak-psikodrama-79555.html

Gördeles Beşer, N., Baysan Arabacı, L.,ve Uzunoğlu, G. (2016). Türkiye'de bir bölge psikiyatri hastanesinde tedavi olan suça itilmiş çocuk profilleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi **17,*** 317–24. Erişim 25.07.2019. https://anadolupsikiyatri.net/fulltext/apd_17_04_08.pdf

Görkem, A., ve Tüccar, L. (2018). Psikodramanın üniversite öğrencilerinin kaygı düzeylerine etkisi. *Turkish Studies. **13***(4), 599-620. Erişim 25.07.2019. https://turkishstudies.net/turkishstudies?mod=tammetin&makaleadi=&makaleurl=1577597160_31G%C3%B6rkemAn%C4%B1l-vd-egt-599-620.pdf&key=21084

Gözüaçık, S. (2013). Metropolde Mahalle Ergenleri ve Onların Parçalanmış Aileleri. (Yayınlanmamış psikodrama tezi). Dr. Abdülkadir Özbek Psikodrama Enstitüsü, İzmir.

Güvenir, T. (2006). *Delikanlı (Ergenlik Dönemine Psikanalitik Yönelimli Bir Bakış).* İzmir: İlya Kitabevi. 1.16

Hudgins, K.M. (1998). The containing double as part of the therapeutic spiral model for treating trauma survivors. *International Journal of Action Methods, **51***(2), 63-84. Erişim 11.06.209. https://therapeuticspiralmodel.com/resources/writings-by-dr-kate-hudgins-founder-of-tsm/the-containing-double-as-part-of-the-therapeutic-spiral-model-for-treating-trauma-survivors/

Hudson, T.J, Owen, R.R, Thrush, C.R., Armitage, T.L., ve Thapa, P. (2008). Guideline implementation and patient-tailoring strategies to improve medication adherence for schizophrenia. *Journal of Clinic Psychiatry* ***69,*** 74-80. Erişim 25.04.2019.https://www.psychiatrist.com/JCP/article/Pages/guideline-implementation-patient-tailoring-strategies.aspx

ISPN (2019). The International Society of Psychiatric-Mental Health Nurses. https://www.ispn-psych.org/assets/docs/3-01-youth-violence.pdf. Erişim 02.03.2019.

Jacobs, E. E., Masson, R. L., ve Harvill, R. L. (2012). Group counseling. Canada: Brooks/Cole Thomson Learning: 34.-341. https://docplayer.net/19261101-Group-counseling-strategies-and-skills-seventh-edition-ed-e-jacobs-west-virginia-university-robert-l-masson-west-virginia-university-retired.html Erişim 17.02.2018.

Jeammet, P. (2012). *Ergenlik, Anne Babalar ve Uzmanlar İçin Nirengi Noktaları.* (Çev.: MI. Ertüzün) İstanbul: Bağlam Yayıncılık: s.15-19

Kalimo, R., Pahkin, K., Mutanen, P., ve Topipinen-Tanner, S. (2003). Staying Well or Burning Out At Work: Work Characteristics and Personal Resources as Long Term Predictors. *Work&Stress* ***17*** (2), 109-122. Erişim 25.05.2019. https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0267837031000149919

Kalkan N.O, ve Ozdel, O. (2005). A Psychodrama study on old-age, nursing home and life journeys. *Turkish Psychiatry Journal.* ***16***(2):124–132.

Karataş, Z. (2011). Psikodrama teknikleri kullanılarak yapılan grupla psikolojik danışma uygulamalarının ergenlerin çatışma çözme becerilerine etkilerinin incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi.* ***11*** (2): 601-14. Erişim 26.05.2019.https://www.researchgate.net/publication/322337943

Karataş, Z., ve Gökçakan, Z. (2009). Psikodrama teknikleri kullanılarak yapılan grup uygulamalarının ergenlerde saldırganlığı azaltmadaki etkisinin incelenmesi. *Turkish journal of Psychiatry* ***20***(4):357-366. Erişim 26.05.2019.

https://www.researchgate.net/publication/322337943_Psikodrama_Teknikleri_Kullanilarak_Yapilan_Grup_Uygulamalarinin_Ergenlerde_Saldirganligi_Azaltmadaki_Etkisinin_Incelenmesi/link/5bcd7092a6fdcc03c79ad282/download

Kaya, F., ve Buzlu, S. (2016). Suça sürüklenen çocuklara yönelik önleyici bir müdahale programı: agresyon replasman eğitimi. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi,* ***7*****(3)**:148–151. Erişim 28.06.2019. https://www.journalagent.com/phd/pdfs/PHD_7_3_148_151.pdf

Kayır, A. (2012). *Psikanaliz yazıları: Psikodramanın Türkiye'ye Gelişi ve Gelişimi.* İstanbul: Bağlam Yayınları: 99-105.

Kellermann, P.F. ve Hudkins M.K. (2013) *Travmadan Sağ Kalanlarla Psikodrama: Acıyı Eyleme Dökmek.* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık: 97-113.

Kipper, D. (1998). Psychodrama and trauma: ımplications for future interventions of psychodramatic role-playing modalities. *International Journal of Action Methods,* ***51,*** 113-121.

Kranz, P.L., Ramirez, S.Z., ve Lund, N.L. (2007). Theuse of psychodrama action techniques in a racerelations class. *College Student Journal*, ***41***(4), 1203-1209. Erişim 28.06.2019. https://go.gale.com/ps/anonymous?id=GALE%7CA172978019&sid=googleScholar&v=2.1&it=r&linkaccess=abs&issn=01463934&p=AONE&sw=w

Kuruoğlu, A.Ç., Aysev, A.S. ve Taner, Y.I. .(2007). *Ergenlik Dönemi. Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları*. İstanbul: Golden Print: 196-206.

Lange, S. (1968). Nurse participation in action techniques. *ANA Clinic Session*. 279-85. Erişim 28.06.2019. https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/5189829/

Leutz, G., ve Özbek, A. (2011).Psikodrama Grup Terapisinde Sahnesel Etkileşim, J.L. *Moreno'ya Göre Psikodrama*, Ankara: Dr. Abdülkadir Özbek Psikodrama Enstitüsü Yayınları: 1-103.

Livingstone, N., Macdonald, G., ve Carr, N. (2013). Restorative justice conferencing for reducing recidivism in young offenders (aged 7 to 21). *Cochrane Database Syst Rev*, ***23***(5-6), 557-78. Erişim 28.06.2019 https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7388302/

Moore, E., Gaskin, C., ve Indig, D. (2013). Childhood maltreatment and post-traumatic stress disorder among incarcerated young offenders. *Child Abuse Neglect*, ***37,*** 861–70. Erişim 14.06.2019. https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S014521341300207X?via%3Dihub

Nijhof, K.S, de Kemp, R.A, ve Engels, R.C. (2009). Frequency and seriousness of parental offending and their impact on juvenile offending. *Journal of Adolescent*, ***32,*** 893– 908. Erişim 14.06.2019. https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0140197108001164

Odağ, C. (2008). *Ergenler Bizi Örnek Alanlar, Örnek Aldıklarımız.* İzmir: Odağ psikanaliz ve psikoterapi yayınları:174-198.

Oflaz, F., Meric, M., Yuksel, C., ve Ozcan, C.T. (2011). Psychodrama: an innovative way of improving self-awareness of nurses. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*. ***18***(7)**,** 569–575. Erişim 27.06.2019. https://www.researchgate.net/publication/51577900_Psychodrama_An_innovative_way_of_improving_selfwareness_of_nurses/link/5f9dd3cca6fdccfd7b907ca4/download

Özbaş, D., ve Buzlu, S. (2011). Geçmişten günümüze psikiyatri hemşireliği. *İ.Ü.F.N. Hemşirelik Dergisi*, ***19***(3), 187-193. Erişim 16.06.2019.

https://atif.sobiad.com/index.jsp?modul=makaledetay&Alan=sosyal&Id=AV4_SzBkDohDRoFDjNih

Özbaş, D., ve Buzlu, S. (2011). Hemşirelik öğrencilerinin psikiyatri hemşireliği dersine ve psikiyatri hemşiresinin rollerine ilişkin düşünceleri. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*. ***14***(1), 31-40. Erişim 27.06.2019. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/29494

Özbek, A., ve Leutz, G.A. (1987). *Psikodrama: Grup Psikoterapisinde Sahnesel Etkileşim*. Ankara.: Has-soy Matbaası:45-74.

Özdağ, Ş. (1991). Psikodrama Gruplarının Hemşirelik Yüksekokulu Öğrencilerinin Benlik Saygısı, Atılgan Davranış, Empatik Eğilim ve Empatik Beceri Düzeylerine Etkisi, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Özer, A.K. (1994). Sürekli öfke ve öfke ifade tarzı ölçekleri ön çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi, **9***(31), 26-35.

Petzold, H. (1979). Psychodrama-Therapie: Theorie, Methoden, Anwendung in der Arbeit mit alten Menschen. Paderborn: Junfermann: 142-166.

Purehsan, S., ve Sae, O. (2010). Effectiveness of cognitive-behavioral group therapy (cbgt) on reduction of social phobia". *Procedia Social and Behavioral Sciences, **5**,* 1694–1697.

Racelyte, D. (2006). Psychodrama and conflict resolution. *Educational Psychology*, ***17*,** 44-49.

Reis, D., Quayle, M., Brett, T. ve Meux, C. (2008). Dramatherapy for mentally disordered offenders: changes in levels of anger. *Criminal Behaviour and Mental Health, **8,*** (2), 139-153.

Resmi Gazete (19 Nisan 2011). Hemşirelik Yönetmenleğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik.sayı:27910. Erişim 20.04.2018. http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/

Salinas, C.M. (2011). Program about therapeutics education. roll-playing exercise. *Rev Enferm*, ***34,*** 8-14.

Samantaray, N.N., Singh, P., Mohapatra, J., ve Singh, A.R. (2016). Application of psychodrama on conflict management and assertive training. *The International Journal of Indian Psychology,* ***3***, (8). Erişim 20.02.2018. https://ijip.in/wp-content/uploads/2019/02/18.01.152-20160302.pdf

Santrock, J.W. (2012). *Ergenlik.* (M. D. Siyes, Çev.). Ankara: Nobel Yayınları:50-154

Schneider Sarver, P.A., Senczakowicz, E.A, ve Slovensky, B.M. (2010). Development of simulation scenarios for an adolescent patient with diabetic ketoacidosis. *Journal of Nursing Education*, ***49,*** 578-86. Erişim 20.05.2018. https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/20672775/

Schützenberger-Ancelin A. (1995). Psikodrama Yöntemlerinin Bir Özet Sunumu (Çev.:A Özbek) .Ankara: Grup Terapileri Derneği: 89-91.

Shelton, D. (2008). Traslating theory into practice: result of a 2-year trial fort he lead prapramme. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing,* ***15,*** 313-321.

Shelton, D. (2009). Leadership, education, achievement, anddevelopment: a nursing ıntervention for prevention of youthful offending behavior. *Journal of the American Psychiatric Nurses Association,* ***14,*** 429-441. Erişim 12.06.2018. https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.475.219&rep=rep1&type=pdf

Shelton, D., Kesten, K., Zhang, W., ve Trestman, R. (2011). ımpact of a dialectic behavior therapy corrections modified (dbt-cm) upon behaviorally challenged incarcerated male adolescents. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing,* ***24,*** 105-113. Erişim 12.06.2018. https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1744-6171.2011.00275.x

Steinberg, L. (2007). *Ergenlik.* (Editör: F. Çok). Ankara: İmge Kitabevi: 21-33.

Sung-Hee, C. (2009). Psychodrama and motivation for change for domestic violence victims. *Korean Journal of Psychodrama,* ***12***,1–10. Erişim 30.03.2018. https://www.kci.go.kr/kciportal/landing/article.kci?arti_id=ART001408201

Şimşek, Ç., Küçük, L., ve Yıldırım, E.A. (2019). Psychodrama practices in adolescents. *Journal of Academic Research in Nursing,* ***5*****(3),** 241-248.

Tasconi, F. (1998). Sandrama: psychodramatıc sand tray with a trauma survivor. *The Arts in Psychotherapy*, ***25***(1), 21–9.

Tavkar, P., ve Hansen, D.J. (2011). Interventions for families victimized by child sexual abuse: clinical issues and approaches for child advocacy center-basedservices. *Aggression and Violent Behavior*, ***16***(3): 188-99.

TDK (2019).https://sozluk.gov.tr/Erişim 02.03.2018.

Ulupınar, S. (2014). Psikodrama uygulamasının hemşirelik öğrencilerinin sorun çözme becerisine etkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi,* ***15***, 55-62. Erişim 02.03.2019. https://www.anadolupsikiyatri.net/fulltext/apd_15_01_08.pdf

Üneri, Ö.Ş., Yıldırm, E.A., Tanıdır, C. ve Aytemiz, T. (2016). Sosyal anksiyete bozukluğu olan ergenlerde psikodramanın kullanımı. *Anadolu Psikiyatri Dergisi,* ***17(5),*** 347-353. Erişim 02.03.2019. https://www.anadolupsikiyatri.net/fulltext/apd_17_05_02.pdf

Voltan-Acar, N. (2005). Grupla psikolojik danışma ilke ve teknikleri. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım: 8-30.

Wathney, S. (1979). Psychodrama with delinquent adolescents. *Youth Authorıty Quarterly,* ***32****(4),* 9-13. Erişim 02.03.2019. https://www.ncjrs.gov/App/Publications/abstract.aspx?ID=66156

White, E.W., Rosenblatt, E., Love, A., ve Little, D. (1982). Psychodrama and life skills: a treatment alternative in child abuse. Unpublished manuscript, *Toronto Center for Psychodrama and Sociometry*

Wilkins P. (1999). *Psychodrama. London*: Sage Publications Ltd: 1-20.

WHO (2019). World Health Organization. https://www.who.int/health-topics/adolescent-health/#tab=tab_1 Erişim 10.10. 2019.

Yıldırım E.A. (2015). Alemdar Sineması Vakası ve Sıradan İnsanın Saldırganlığı Üzerine Sosyal Psikolojik ve Nöroevrimsel Tezler. İçinde Barış kitabı: Bireyden Topluma Savaşın Ve Barışın Ruh Hali. Ankara: Türkiye Psikiyatri Derneği Yayınları:13-41.

Yoldaş, N. (2006). *Ergenlerde Psikodrama Tekniklerinin İletişim Kurma Becerilerine Etkisi*, (Yayınlanmamış psikodrama tezi). Dr. Abdülkadir Özbek Psikodrama Enstitüsü, İzmir.

EKLER

EK I SOSYO DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

1) Yaşınız:

2) Kaç kardeşsiniz?

3) Eğitim durumunuz nedir?

(1) Okur-yazar değil (2) Okur-yazar (3) İlkokul

(4) Ortaokul (5) Lise (6) Açıköğretim

4) Aile tipiniz nedir?

(1) Çekirdek aile (Anne-baba-çocuklar)

(2) Geniş aile (Anne-baba, çocuklar, aile büyükleri ve akrabalar)

(3) Parçalanmış aile (Anne-baba ayrı/ boşanmış)

5) Anne ve babanız hayatta mı?

(1) Evet,hayatta

(2) Anne ölmüş

(3) Baba ölmüş

(4) Her ikisi de ölmüş

6) Üvey anne ve babanız var mı?

(1) Hayır yok

(2) Üvey annem var

(3) Üvey babam var

(4) Her ikisi de üvey

7) Ailenizin ekonomik durumunu nasıl tanımlarsınız?

(1)Kötü (2)Orta (3) İyi (4) Çok iyi

8) Gelir getiren herhangi bir işte çalışıyor musunuz?

(1)Hayır (2) Evet (Süreyi belirtiniz…….)

9) Ailenizde iletişim ve ilişkiler genel olaraknasıldır?

(1)İyi (2)Kötü (3) Orta

10) Ailenizde alkol-madde kullanan var mı?

(1)Hayır (2) Evet (Kim/Kimler).....

EKII SÜREKLİ ÖFKE VE ÖFKE İFADE TARZI ÖLÇEKLERİ

I. BÖLÜM

YÖNERGE: Aşağıda kişilerin kendilerine ait duygularını anlatırken kullandıkları bir takım ifadeler verilmiştir. Her ifadeyi okuyun, sonrada genel olarak nasıl hissettiğinizi düşünün ve ifadelerin sağ tarafındaki sayılar arasında sizi en iyi tanımlayanı seçerek üzerine (X) işareti koyun. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Herhangi bir ifadenin üzerinde fazlaca zaman sarf etmeksizin, genel olarak nasıl hissettiğinizi gösteren cevabı işaretleyin

Öfkelendiğimde veya kızdığımda…	**Hiç**	**Bir az**	**Olduk ça**	**Tümü yle**
1. Çabuk parlarım	1	2	3	4
2. Kızgın mizaçlıyımdır	1	2	3	4
3. Öfkesi burnunda bir insanım	1	2	3	4
4. Başkalarının hataları yaptığım işi yavaşlatınca kızarım	1	2	3	4
5. Yaptığım iyi bir işten sonra, takdir edilmemek canımı sıkar	1	2	3	4
6. Öfkelenince kontrolümü kaybederim	1	2	3	4
7. Öfkelendiğimde, ağzıma geleni söylerim	1	2	3	4
8. Başkalarının önünde eleştirilmek beni çileden çıkarır	1	2	3	4
9. Engellendiğimde içimden birilerine vurmak gelir	1	2	3	4
10. Yaptığım iyi bir iş kötü değerlendirildiğinde çılgına dönerim	1	2	3	4

2.BÖLÜM

YÖNERGE: Herkes zaman zaman kızgınlık ve öfke duyabilir. Ancak, kişilerin öfke duyguları ile ilgili tepkileri farklıdır. Aşağıda kişilerin öfke ve kızgınlık tepkilerini tanımlarken kullandıkları ifadeleri göreceksiniz. Her bir ifadeyi okuyun ve öfke ve kızgınlık duygunuzda genelde ne yaptığınızı düşünerek o ifadenin yanında sizi en iyi tanımlayan sayının üzerine (X)işareti koyarak belirtin. Doğru veya yanlış cevap yoktur. Herhangi bir ifadenin üzerinde fazla zaman sarf etmeyin.

Öfkelendiğimde veya kızdığımda…	**Hiç**	**Biraz**	**Olduk ça**	**Tümü yle**
11. Öfkemi kontrol ederim	1	2	3	4
12. Kızgınlığımı kontrol ederim	1	2	3	4
13. Öfkemi içime atarım	1	2	3	4
14. Başkalarına karşı sabırlıyımdır	1	2	3	4
15. Somurtur ya da surat asarım	1	2	3	4
16. İnsanlardan uzak dururum	1	2	3	4
17. Başkalarına iğneli sözler söylerim	1	2	3	4
18. Soğukkanlılığımı korurum	1	2	3	4
19. Kapıları çarpmak gibi şeyler yaparım	1	2	3	4
20. İçin için köpürür ama göstermem	1	2	3	4
21. Davranışlarımı kontrol ederim	1	2	3	4
22. Başkalarıyla tartışırım	1	2	3	4
23. İçimde kimseye söyleyemediğim kinler beslerim	1	2	3	4
24. Beni çileden çıkaran her neyse saldırırım	1	2	3	4
25. Öfkem kontrolden çıkmadan durdurabilirim	1	2	3	4
26. Gizliden gizliye insanları epeyce eleştiririm	1	2	3	4
27. Belli ettiğimden daha öfkeliyimdir	1	2	3	4
28. Çoğu kimseye kıyasla daha çabuk sakinleşirim	1	2	3	4
29. Kötü şeyler söylerim	1	2	3	4
30. Hoşgörülü ve anlayışlı olmaya çalışırım	1	2	3	4
31. İçimden, insanların fark ettiğinden daha fazla sinirlenirim	1	2	3	4

EK III SALDIRGANLIK ÖLÇEĞİ

Değerli Katılımcı aşağıda çeşitli ifadeler bulunmaktadır. Karakterinize en uygun seçeneği bu ifadelerin karşısındaki kutucuklara X işareti ile işaretlemeniz beklenmektedir. Samimi ve içten cevap vermeniz araştırma açısından önemlidir.

	Değil Hiç Uygun	Çok Az Uygun	Biraz Uygun	Çok Uygun	Tamamen Uygun
1. Arkadaşlarım çok münakaşacı olduğumu söylerler					
2. Şans hep başkalarına gülüyor, onlardan yana oluyor					
3. Birden parlarım, ama çabuk sakinleşirim					
4. Kendimi sık-sık diğer insanlarla tartışırken bulurum					
5. Bazen hayatın bana adaletli davranmadığını düşünürüm					
6. İnsanlarla aynı fikirde olmazsam onlarla tartışmaktan kendimi alıkoyamam					
7. Bazen ortada hiçbir neden yokken parlarım					
8. Kız ya da erkek birisi beni kışkırtırsa ona vurabilirim					
9. Bazen niye bu kadar katı olduğumu merak ediyorum					
10. Tanıdığım insanları tehdit Ettiğim olmuştur					
11. Biri çok üzerime geldiğinde, sıkıştırdığında ona vurabilirim					
12. Öfkemi kontrol etmekte zorluk çekerim					
13. Eğer çok kızarsam o kişinin yaptığı işleri berbat edebilirim					
14. Kapıyı arkadan gelenin yüzüne çarpacak kadar çıldırabilirim					
15. İnsanlar bana patronluk tasladıklarında, onların inadına işi ağırdan alırım					
16. İnsanlar bana nazik davrandıklarında, ne isteyeceklerini merak ederim					
17. Her şeyi dağıtacak kadar çılgınlaşabilirim.					
18. Bazen sevmediklerim hakkında dedikodu yayar, çamur atarım					
19. Ben sakin biriyim					
20. İnsanlar beni kızdırırlarsa, onlara gerçek düşüncemi söyleyebilirim					
21. Bazen insanların arkamdan bana güldüklerini hissederim					
22.İstediğimi elde edemediğim zaman kızgınlığımı gösteririm					
23. Bazen birine vurma isteğimi kontrol edemem					
24. Pek çok insandan daha sık kavga ederim					
25. Eğer biri bana vurursa ben de ona vururum					
26. Arkadaşlarımla aynı fikirde olmadığımda açıkça söylerim					
27. Haklarımı korumak için şiddete başvurmam gerekirse hiç çekinmem					
28. Fazla dostça davranan yabancılara güvenmem					
29. Bazen kendimi patlamaya hazır bomba gibi hissederim					
30. Beni gerçekten rahatsız edenlere susarak, ilgilenmeyerek tepki veririm					
31. Arkadaşlarımın, arkamdan, benim hakkımda konuştuklarını bilirim					
32. Bazı arkadaşlarım, benim düşünmeden hareket ettiğimi düşünürler					
33. Bazen hiçbir şey düşünemeyecek kadar kıskanç olurum					
34. El şakası yapmaktan hoşlanırım					

EK-IV SOSYAL UYUM KENDİNİ DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

Aşağıdaki soruları ***şu anki fikrinize*** göre cevaplamanız istenmektedir. Lütfen tüm soruları cevaplayınız ve her soru için bir cevabı işaretleyiniz. Teşekkür ederiz.

Bir işiniz var mı? Evet Hayır

Cevabınız Evet ise:

1.İşinize ilginiz nasıl?

( ) Çok ( ) Orta ( ) Az ( ) Hiç yok

Cevabınız Hayır ise:

2.Ev işlerine ilginiz nasıl?

( ) Çok ( ) Orta ( ) Az ( ) Hiç yok

3İşinizi ya da ev işlerini yaparken:

( ) Çok zevk alıyorum ( ) Orta düzeyde zevk alıyorum

( ) Az zevk alıyorum ( ) Hiç zevk almıyorum

4Hobi ya da boş zaman etkinliklerine ilginiz var mı?

( ) Çok ( ) Orta ( ) Az ( ) Hiç yok

5. Boş zamanlarınızın niteliği nasıl?

( ) Çok iyi ( ) İyi

( ) Fena değil ( ) Tatmin edici değil

6.Aile fertlerinizle (eş, çocuklar, ebeveyn vb.) ne sıklıkla temas kurmaya çalışırsınız?

( ) Çok sık ( ) Sık

( ) Nadiren ( ) Hiç

7. Aile içi ilişkilerinizin durumu nasıl?

( ) Çok iyi ( ) İyi

( ) Fena değil ( ) Tatmin edici değil

8. Ailenizin dışında sosyal ilişkileriniz var mı?

( ) Birçok insanla var ( ) Birkaç insanla var

( ) Pek az insanla var ( ) Hiç kimseyle yok

9. Başkalarıyla ilişki kurmaya ne kadar gayret edersiniz?

( ) Çok gayret ederim ( ) Gayret ederim

( ) Orta derecede gayret ederim ( ) Gayret etmem

10. Başkalarıyla olan ilişkilerinizi genel olarak nasıl değerlendirirsiniz?

( ) Çok iyi ( ) İyi

( ) Fena değil ( ) Tatmin edici değil

11. Başkalarıyla ilişkinize ne kadar değer verirsiniz?

( ) Çok değer veririm ( ) Değer veririm

( ) Çok az değer veririm ( ) Hiç değer vermem

12. Sosyal çevrenizdeki insanlar sizinle ne sıklıkla temas kurmaya çalışırlar?

( ) Çok sık ( ) Sık

( ) Nadiren ( ) Hiç

13. Sosyal kurallara, iyi davranışlara, nezakete vb. dikkat eder misiniz?

( ) Her zaman ( ) Sıklıkla

( ) Nadiren ( ) Hiç

14. Sosyal hayatın (cemiyet, toplantı ve benzerleri) ne ölçüde içindesiniz?

( ) Tamamen ( ) Orta derecede

( ) Az ( ) Hiç

15. Çeşitli şeyleri, durumları ve insanları daha iyi anlamak için bilgi edinmekten ne kadar hoşlanırsınız?

( ) Çok ( ) Orta ( ) Az ( ) Hiç

16. Bilimsel, teknik ya da kültürel bilgiye ne kadar ilgi duyarsınız?

( ) Çok ( ) Orta ( ) Az ( ) Hiç

17. İnsanlara fikirlerinizi ifade etmekte ne sıklıkla güçlük çekersiniz?

( ) Her zaman ( ) Sıklıkla ( ) Bazen ( ) Hiçbir zaman

18. Kendinizi çevrenizden ne sıklıkla reddedilmiş, dışlanmış hissedersiniz?

( ) Her zaman ( ) Sıklıkla ( ) Bazen ( ) Hiçbir zaman

19. Fiziksel görünümünüzü ne kadar önemsersiniz?

( ) Çok ( ) Orta ( ) Pek değil ( ) Hiç

20. Geçim kaynaklarınızı ve gelirinizi idare etmekte ne kadar zorluk çekersiniz?

( ) Her zaman ( ) Sıklıkla ( ) Bazen ( ) Hiçbir zaman

21. Çevrenizi kendi istek ve ihtiyaçlarınıza göre düzenleyebileceğinizi hisseder misiniz?

( ) Fazlasıyla ( ) Orta ( ) Pek değil ( ) Hiç

EK-V BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ ONAM FORMU

Sizi Leyla Küçük, Çağlar Şimşek ve Ejder Akgün Yıldırım tarafından yürütülen Aileleri Suça Bulaşan Ergenlerde Psikodramanın Şiddet Eğilimi ve Sosyal Uyuma Etkisi başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırmanın amacı Suça Bulaşan Ergenlerde Psikodramanın Şiddet Eğilimi ve Sosyal Uyuma Etkisini incelemektir. Psikodrama psikolojik ve sosyal sorunları katılımcılarla hayatlarındaki ilgili olaylar hakkında konuşmakla yetinmek yerine, onları yeniden canlandırmaya yönelten psikoterapi yöntemidir Bu yöntemle yapılan psikodrama oturumlarında, duyguyu ifade etmek ve iç görü kazanmak, gerçeği test etmek ve mantıklı düşünceler geliştirmek, davranış değişikliği geliştirmek amaçlanmaktadır.

Araştırmada sizden tahminen 30 dakika ayırmanız istenmektedir. Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün soruları eksiksiz, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle verecek şekilde cevaplamanızdır. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahipsiniz. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz **gizli tutulacaktır**; ancak verileriniz yayın amacı ile kullanılabilir. İletişim bilgileriniz ise sadece izninize bağlı olarak ve farklı araştırmacıların sizinle iletişime geçebilmesi için "ortak katılımcı havuzuna" aktarılabilir. Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında şimdi veya sonra daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya şimdi sorabilir veya **caglarsimsek1983@hotmail.com** e-posta adresi ve **0212 945 30 00** numaralı telefondan ulaşabilirsiniz. Araştırma tamamlandığında genel/size özel sonuçların sizinle paylaşılmasını istiyorsanız lütfen araştırmacıya iletiniz.

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları anladım. Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı/araştırmacılar tarafından yapıldı. Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı. Kişisel bilgilerimin özenle korunacağı konusunda yeterli güven verildi. Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve telkin olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının **:**

Adı-Soyadı:.....

İmzası: İletişim Bilgileri: e-posta: Telefon:

Vasinin **:**

Adı-Soyadı:.....

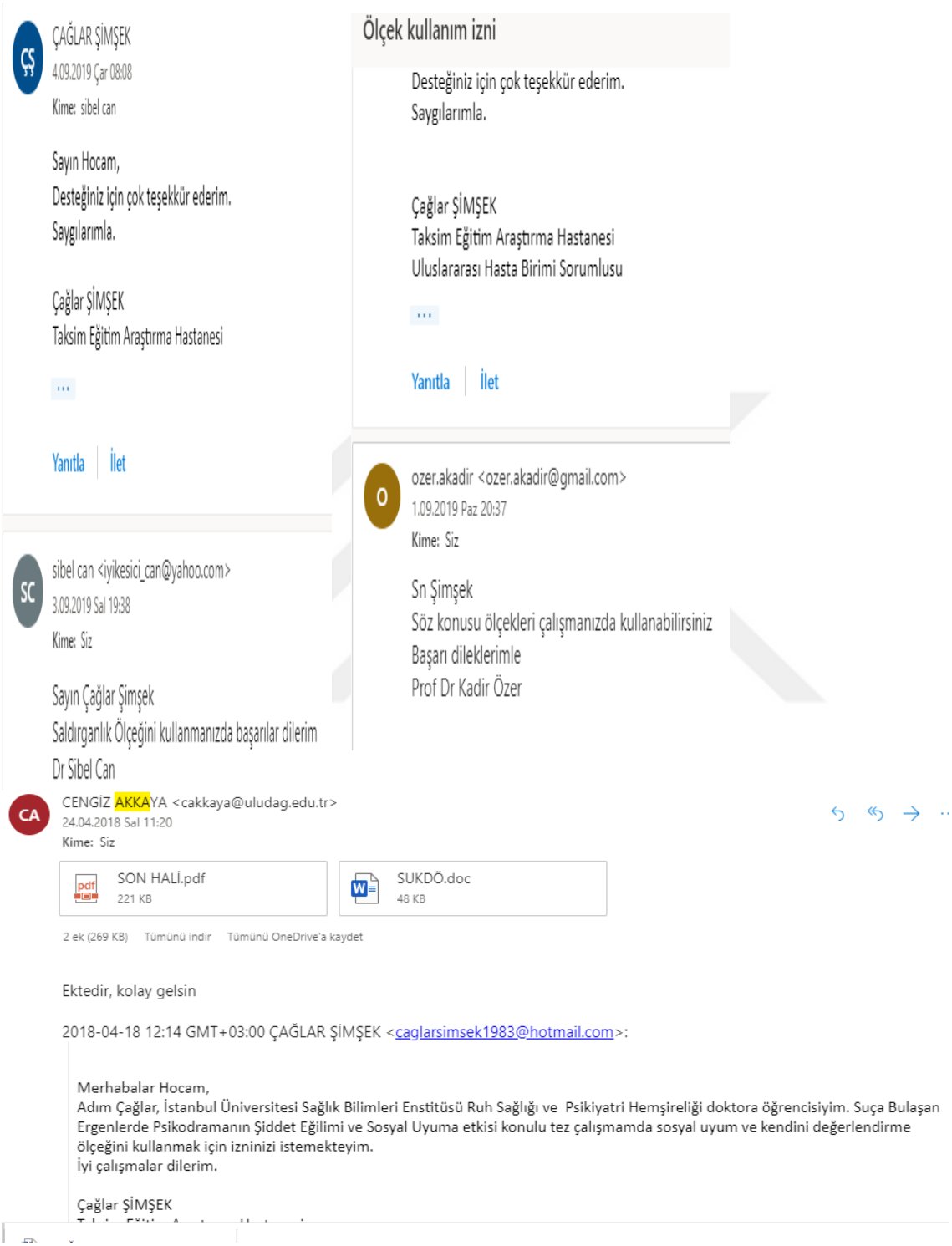
İmzası: İletişim Bilgileri: e-posta: Telefon:

Araştırmacının

Adı-Soyadı:.....

İmzası:

EK-VI ÖLÇEK KULLANIM İZİNLERİ

ÇAĞLAR ŞİMŞEK
4.09.2019 Çar 08:08
Kime: sibel can

Sayın Hocam,
Desteğiniz için çok teşekkür ederim.
Saygılarımla.

Çağlar ŞİMŞEK
Taksim Eğitim Araştırma Hastanesi

Yanıtla | İlet

Ölçek kullanım izni

Desteğiniz için çok teşekkür ederim.
Saygılarımla.

Çağlar ŞİMŞEK
Taksim Eğitim Araştırma Hastanesi
Uluslararası Hasta Birimi Sorumlusu

Yanıtla | İlet

sibel can <iyikesici_can@yahoo.com>
3.09.2019 Sal 19:38
Kime: Siz

Sayın Çağlar Şimşek
Saldırganlık Ölçeğini kullanmanızda başarılar dilerim
Dr Sibel Can

ozer.akadir <ozer.akadir@gmail.com>
1.09.2019 Paz 20:37
Kime: Siz

Sn Şimşek
Söz konusu ölçekleri çalışmanızda kullanabilirsiniz
Başarı dileklerimle
Prof Dr Kadir Özer

CENGİZ AKKAYA <cakkaya@uludag.edu.tr>
24.04.2018 Sal 11:20
Kime: Siz

SON HALİ.pdf
221 KB

SUKDÖ.doc
48 KB

2 ek (269 KB) Tümünü indir Tümünü OneDrive'a kaydet

Ektedir, kolay gelsin

2018-04-18 12:14 GMT+03:00 ÇAĞLAR ŞİMŞEK <caglarsimsek1983@hotmail.com>:

Merhabalar Hocam,
Adım Çağlar, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği doktora öğrencisiyim. Suça Bulaşan Ergenlerde Psikodramanın Şiddet Eğilimi ve Sosyal Uyuma etkisi konulu tez çalışmamda sosyal uyum ve kendini değerlendirme ölçeğini kullanmak için izninizi istemekteyim.
İyi çalışmalar dilerim.

Çağlar ŞİMŞEK

ETİK KURUL KARARI

T.C
SAĞLIK BAKANLIĞI
İL SAĞLIK MÜDÜRLÜĞÜ
Taksim Eğitim ve Araştırma Hastanesi
Klinik Araştırmalar Etik Kurulu

Sayı: 66 **Tarih:** 13.06.2018

Konu: Onay yazısı

Sayın Leyla KÜÇÜK;

'' Aileleri Suça Bulaşan Ergenlerde Psikodramanın Şiddet Eğilimi ve Sosyal Uyuma Etkisi''çalışmanızın gerçekleştirilmesinde etik sakınca bulunmadığına oy birliği ile karar verilmiştir.

Doç. Dr. Elife KIMILOĞLU
Etik Kurul Başkanı

KURUM İZNİ

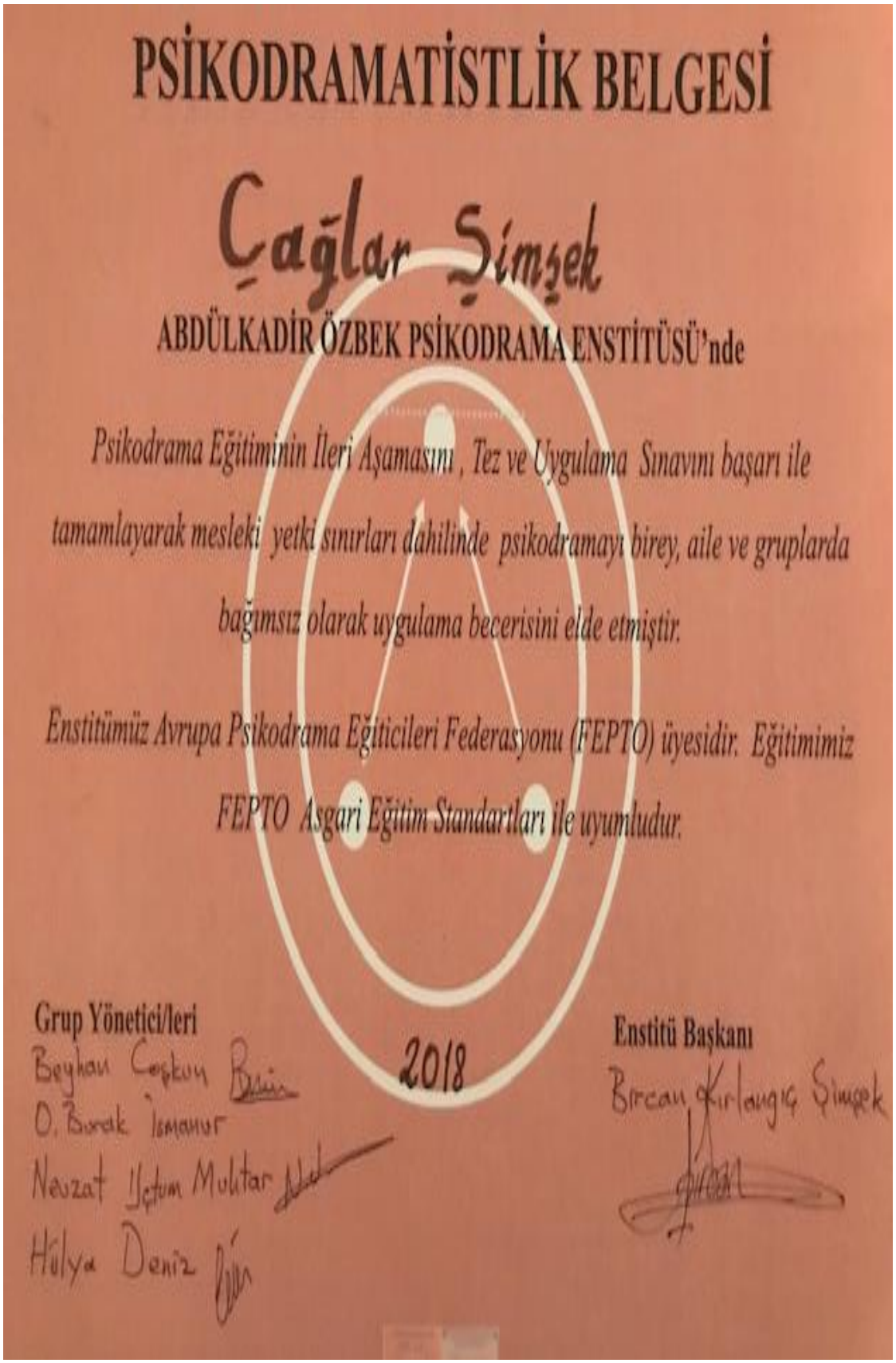
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ'NE

Prof. Dr. Leyla KÜÇÜK danışmanlığında Çağlar ŞİMŞEK'in "Aileleri Suça Bulaşan Ergenlerde Psikodramanın Şiddet Eğilimi ve Sosyal Uyuma Etkisi" konulu doktora tez çalışmasını kurumuza başvuran gençlerle belirlemiş olduğumuz takvimde yapmalarında sakınca yoktur. 22.05.2019

Gaziosmanpaşa Halk Eğitim Müdürü

Alper Asım ÖZER

PSİKODRAMA YETKİNLİK BELGESİ

PSİKODRAMATİSTLİK BELGESİ

Çağlar Şimşek

ABDÜLKADİR ÖZBEK PSİKODRAMA ENSTİTÜSÜ'nde

Psikodrama Eğitiminin İleri Aşamasını , Tez ve Uygulama Sınavını başarı ile tamamlayarak mesleki yetki sınırları dahilinde psikodramayı birey, aile ve gruplarda bağımsız olarak uygulama becerisini elde etmiştir.

Enstitümüz Avrupa Psikodrama Eğiticileri Federasyonu (FEPTO) üyesidir. Eğitimimiz FEPTO Asgari Eğitim Standartları ile uyumludur.

Grup Yönetici/leri
Beyhan Coşkun
O. Burak İsmahur
Nevzat Uçtum Mukitar
Hülya Deniz

2018

Enstitü Başkanı
Bircan Kırlangıç Şimşek

İNTİHAL RAPORU İLK SAYFASI

AİLELERİ SUÇA BULAŞAN ERGENLERDE PSİKODRAMANIN ŞİDDET EĞİLİMİ VE SOSYAL UYUMA ETKİSİ

ORİJİNALLİK RAPORU

%14	%13	%5	%5
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	admin.akadirozbek.com İnternet Kaynağı	%1
2	acikerisim.selcuk.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	%1
3	toad.halileksi.net İnternet Kaynağı	%1
4	www.phdernegi.org İnternet Kaynağı	%1
5	docplayer.biz.tr İnternet Kaynağı	%1
6	Submitted to Istanbul University Öğrenci Ödevi	%1
7	www.uhpdergisi.com İnternet Kaynağı	%1
8	acikerisim.pau.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	%1

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı	Çağlar	**Soyadı**	ŞİMŞEK
Doğ.Yeri	Çıldır	**Doğ.Tar.**	05/02/1983
Uyruğu	T.C.	**TC Kim No**	20597072068
Email	caglarsimsek1983@hotmail.com	**Tel**	5057463259

Eğitim Düzeyi

	Mezun Olduğu Kurumun Adı	**Mez. Yılı**
Doktora		
Yük.Lis.	Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı	2015
Lisans	Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu	2008
Lise	Beyoğlu Fındıklı Lisesi	2001

İş Deneyimi (Sondan geçmişe doğru sıralayın)

	Görevi	**Kurum**	**Süre (Yıl - Yıl)**
1.	Hemşire	Taksim Eğitim Araştırma Hastanesi	2013…
2.	Hemşire	Taksim Eğitim Araştırma Hastanesi	2009-2013
3.	Anestezi Teknikeri	Tekirdağ Şarköy Devlet Hastanesi	2003-2009

Yabancı Dilleri	**Okuduğunu Anlama***	**Konuşma***	**Yazma***	**KPDS/ÜDS Puanı**	**(Diğer) Puanı**
İngilizce	Orta	Orta	Orta	69	

*Çok iyi, iyi, orta, zayıf olarak değerlendirin

	Sayısal	**Eşit Ağırlık**	**Sözel**
ALES Puanı	65	65	65
(Diğer) Puanı			

Bilgisayar Bilgisi

Program	**Kullanma becerisi**
Windows Office Programları	İyi

Yayınlar

1. Uluslararası Hakemli Dergilerde Yayınlanan Makaleler (SCI & SSCI & Arts And Humanities)

1. Değirmencioğlu Ş, Böyük B, Atalay H, Güzel S, Acar A, Çelebi A, Ekizoglu İ, **Şimsek Ç.** Relationship between levels of brain-derived neurotrophic factor and metabolic parameters in patients with type 2 Diabetes Mellitus. Journal of Diabetes Research, 2014; (22): 1-6.

2. Uluslararası Diğer Hakemli Dergilerde Yayınlanan Makaleler

1. **Simsek C**, Unsal G, Ardic E. The Sexual Myths In Healthcare Professionals. International Refereed Journal of Psychiatry and Psychological Research- UHHPD, September - October - November - December Year: 2018 Volume: 13 Autumn Winter Semester, p: 87-100. Doi: 10.17360 / UHPPD.2018.3.6
2. Karaman Tunç S, **Şimşek Ç**, Toprak D.Anxiety Levels and Related Factors in People Who Want To Quit Smoking. Addıcta: The Turkısh Journal On Addıctıons.Winter 2019;6(4):257-271.
3. **Şimşek Ç**, Yılmaz Yalçınkaya E, Ardıç E, Yıldırım AE. The Effect of Psychodrama on the Empathy and Social Anxiety Levels of Adolescents. Turk J Child Adolesc Ment Health 2020;27(2):96-101.

3. Uluslararası Bilimsel Toplantılarda Sunulan ve Bildiri Kitabında Basılan Bildiriler

1. **Şimşek Ç,** Mengi A, Yılmaz Yalçınkaya E. Engelli Çocukların Bakım Verenlerinde Psikodramanin Uyku Kalitesi Üzerine Etkisi **.** 44. Uluslararası Katılımlı Grup Terapileri Kongresi. 29 Mayıs- 01 Haziran 2019.
2. **Şimşek Ç,** Yılmaz Yalçınkaya E, Yıldırım EA. Engelli Çocukların Anneleri İle Yapılan Psikodramanın Duygu Durumuna Etkisi. Uluslararası Katılımlı. 44. Uluslararası Katılımlı Grup Terapileri Kongresi. 29 Mayıs- 01 Haziran 2019, İzmir. (Poster Bildiri)
3. **Şimşek Ç,** Katran HB, Yıldırım EA. Psikiyatri Hemşirelerinde Psikodramanın Tükenmişlik Düzeyine Etkisi44. Uluslararası Katılımlı Grup Terapileri Kongresi. 29 Mayıs- 01 Haziran 2019, İzmir. (Poster Bildiri)
4. **Şimşek Ç**, Yıldırım EA, Kayır A. İhmal ve İstismara Uğramış Çocuklarla Psikodrama 5. Uluslararası IX. Ulusal Psikiyatri Hemşireliği Kongresi, 20-23 Kasım 2018, Antalya. (Sözel Bildiri)
5. **Şimşek Ç**, Yılmaz Yalçınkaya E, Yıldırım AE. Psikodramanın Ergenlerde Empati ve Sosyal Anksiyete Düzeyine Etkisi. 43. Uluslararası Katılımlı Grup Terapileri Kongresi, 23-26 Mayıs 2018, İzmir. (Poster Bildiri)
6. Üçkardeş B, Basat O, **Şimşek Ç**. Sigara Birakma Polikliniğine Başvuran Uyku Kalitesi Kötü Olan Bireylerde Uyku Hijyen Eğitiminin Uyku Kalitesi Üzerine Etkisi. 12. Uluslararası İstanbul Aile Hekimliği Kongresi. 5 Mayıs 2018, İstanbul. (Sözel Bildiri)
7. **Şimşek Ç**, Yılmaz Yalçınkaya E, Yıldırım AE. Öğrencilerinin Engellilere Yönelik Tutumuna Psikodramanın Etkisi. 12.Psikodrama Günleri. 1-2 Aralık 2018, İstanbul. (Poster Bildiri)
8. Ünsal G, Onan N, Can Öz Y, Koç Z, **Şimşek Ç**, Tavlı F, Türk S. Ardıç E. Psikiyatri Kliniğinde Çalışan Hekimlerin Psikiyatri Hemşiresinin Rol Ve Sorumluluklarına İlişkin Görüşleri. I. Uluslararası V. Ulusal Psikiyatri Hemşireliği Kongresi. 22-24 Eylül 2011, İstanbul. (Poster Bildiri)

4. Yazılan Uluslararası Kitaplar veya Kitaplarda Bölümler

1. **Şimşek Ç**. A' dan Z' ye Ameliyathane Ameliyathanede Kullanılan Gaz Sistemleri ve Ekipmanları, Nobel Yayıncılık, 2018,21-32 İstanbul.

5. Ulusal Hakemli Dergilerde Yayınlanan Makaleler

1. **Şimşek Ç,** Küçük L, Yıldırım EA. Psychodrama Practices in Adolescents**.** Journal of Academic Research in Nursing.2018:5(3):241-248.
2. **Şimşek Ç**, Ünsal G, Ardıç E. Sağlık Çalışanlarında Cinselliğin Değerlendirilmesi. Journal of Academic Research in Nursing. 2018; 4 (3): 148-155.
3. Gülçin K, **Şimşek Ç**. Sigara Bağımlılığına Yönelik Müdahaleler. Journal of Academic Research in Nursing. 2017;3(Ek sayı);14-23.
4. Aktaş MC, **Şimşek Ç,** Aktaş S**.** Postpartum Depresyonun Etyolojisi: Kültür Etkisi. Journal of Academic Research in Nursing. 2017;3(Ek sayı);10-13.

6. Ulusal Bilimsel Toplantılarda Sunulan Ve Bildiri Kitabında Basılan Bildiriler

1. Beyhan B, **Şimşek Ç,** Özçete N, Kayır A. Psikodramanın Bağımlılarda Tedavi Olma İsteğine Etkisi. 13.Psikodrama Günleri, 25-26 Ocak 2020, İstanbul. (Poster Bildiri)
2. **Şimşek Ç**, Yalçınkaya Yılmaz E, Yıldırım A.K. Üniversite Öğrencilerinin Engellilere Yönelik Tutumuna Psikodramanın Etkisi. 12.Psikodrama Günleri, 01-02 Aralık 2019, İstanbul. (Poster Bildiri)

7. Projeler

7.1.Uluslararası Projeler

1." Be Happy in Life" adlı ERASMUS+ KA2 AB projesi. Proje No: 2018-1-TR01-KA204-058392 (Araştırmacı).

7.2.Ulusal Projeler

1. "İyi ki Varsın Anne" adlı: İstanbul Valiliği İstanbul Çocukları Vakfı Projesi No: 2017-1 (Koordinatör).

8. **İdari Görevler**

Psikiyatri Hemşireleri Derneği. (Genel Sekreter Yardımcısı/2018-2022)

İstanbul Psikodrama Derneği (Sayman /2020-2022)

9. Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlara Üyelikler

1. Türk Hemşireler Derneği
2. Psikiyatri Hemşireleri Derneği
3. İstanbul Psikodrama Derneği

10. Ödüller

44. Uluslararası Katılımlı Grup Terapileri Kongresi Poster 2. liği ödülü: **Şimşek Ç,** Katran HB, Yıldırım EA. Psikiyatri Hemşirelerinde Psikodramanın Tükenmişlik Düzeyine Etkisi 44. Uluslararası Katılımlı Grup Terapileri Kongresi. 29 Mayıs- 01 Haziran 2019, İzmir. (Poster Bildiri)

11.Sertifikalar

Psikodrama Terapisti Diploması. Abdülkadir Özbek Psikodrama Enstitüsü.(05.03.2011-27.05.2018).

Niteliksel Araştırma Yöntemlerine Giriş Kursu (25-26/02/2016)

Aile Danışmanlığı. Hasan Kalyoncu Üniversitesi (22.09.2012 - 02.12.2013)

Tütün Bağımlılığı Danışmanlığı Sertifikası. Türkiye Halk Sağlığı Kurumu.(17.12.2013)

Bilişsel Davranışçı Terapiler. Bilişsel Davranışçı Terapiler Derneği (22.07.2011-05.05.2012)

12. Özel İlgi Alanları (Hobileri): Halk Oyunları